

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Jeg, meg og mitt

Synd forstått som egosentrisitet i lys av Jan-Olav Henriksens syndsforståelse i
Imago Dei

Ole Kristian Bratseth

Veileder

Professor Harald Hegstad

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, 2016, høst

AVH5065: Masteravhandling (30 ECTS)

Profesjonsstudiet i teologi

Antall ord: 20389

Takk til Harald Hegstad for hjelp og veiledning med avhandlingen.

Takk også til familie, venner og medstudenter for støtte i arbeidet med avhandlingen, og gode samtaler rundt avhandlingens tema.

Sammendrag

Avhandlingen har fått tittelen «Jeg, meg og mitt – synd forstått som egosentrisitet i lys av Jan-Olav Henriksens syndsforståelse i *Imago Dei*». Den omhandler, som tittelen antyder synd. Jeg har her prøvd å se på hvordan synd kan forstås som egosentrisitet, og har jobbet ut ifra problemstillingen: *Kan synd forstås som egosentrisitet, og hvordan kan det forstås slik?*

I og med at vi her har med forståelsen av synd og hva synden innebærer faller denne oppgaven inn under det systematisk teologiske fagfelt. Samtidig vil temaet også passe inn i kategorien kristen antropologi.

I og med at jeg skriver innenfor fagfeltet systematisk teologi er det naturlig at jeg jobber ut ifra en hermeneutisk metode. Siden jeg i denne avhandlingen jobber innenfor teologien kan vi avgrense det enda mer og si at metoden som er i bruk er *teologisk hermeneutikk*, da vi prøver å tolke og forstå, men da med en teologisk agenda. Den teksten jeg har tatt utgangspunkt i for oppgaven er Jan-Olav Henriksens *Imago Dei: Den teologiske konstruksjon av menneskets identitet*. Her har jeg analysert og fortolket hans tekst for deretter å drøfte hans syndsforståelse i lys av problemstillingen.

På bakgrunn av dette har jeg kommet frem til en konklusjon. Kort kan denne oppsummeres som at det er mulig å forstå synd som egosentrisitet. Men at dette også må ses i sammenhengen av destruksjonen av menneskets eksentrisitet, og dets manglende ivaretagelse av sin gudbilledlighet.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning.....	7
1.1 Tema.....	7
1.2 Bakgrunn for oppgave.....	7
1.3 Problemstilling.....	8
1.4 Avgrensing.....	9
1.4.1 Begrepsforklaring.....	9
1.4.2 Metode.....	10
1.4.3 Litteratur.....	10
1.4.4 Tematisk avgrensning.....	11
1.4.5 Disposisjon.....	12
2 Henriksen – <i>Imago Dei</i>	13
2.1 Guds bilde – <i>Imago Dei</i>	13
2.2 Synd.....	15
2.2.1 Syndefall.....	16
2.2.2 Hvor kommer synden fra? Hvem er ansvarlig for synden?.....	18
2.2.3 Nyte vs. bruke.....	19
2.2.4 Sydens konkrete skikkelse i livets struktur.....	21
2.2.5 Synd som narsissisme.....	27
2.2.6 Synd – moralsk kategori eller noe mer?.....	30
3 Drøfting.....	33
3.1 Syndefall.....	35
3.2 Synden i livet.....	37
3.3 Synd som Narsissisme.....	43
3.4 Synd som moralsk kategori.....	44
4 Konklusjon og sammendrag.....	50
4.1 Henriksen oppsummert.....	50
4.2 Syndefall.....	50
4.3 Synden i livet.....	51
4.4 Synd som narsissisme.....	52
4.5 Synd som moralsk kategori.....	52
4.6 Konklusjon.....	53
Litteraturliste.....	54

1 Innledning

1.1 Tema

Det overordnede temaet for denne oppgaven er synd. Det vil bli sett nærmere på hvordan synd defineres, og mer spesifikt hvordan forståelsen av synd korrelerer med hvordan vi forstår *egosentrisitet*. I og med at vi her har med forståelsen av synd og hva synden innebærer faller denne oppgaven inn under det systematisk teologiske fagfelt. Samtidig vil temaet også passe inn i kategorien kristen antropologi.

1.2 Bakgrunn for oppgave

Synd er et tema som man i teologien ikke kommer unna, uansett hvor mye man måtte ønske det. Gjennom kirke- og teologihistorien har dette vært et mye diskutert og ofte kontroversielt tema. Noen ganger så kontroversielt at man bare har latt vær å snakke om det. Spesielt i senere tiår har det, etter min oppfatning, blitt mindre vanlig, og dermed vanskeligere å snakke om synd. Grunnen til dette kan være så mangt, men én forklaring, som jeg har inntrykk av at går igjen, er at man ikke snakker om det fordi man ikke ønsker å tynde folk, eller skape frykt. Dette ser jeg som en bakvendt begrunnelse da jeg mener at det at vi ikke snakker om det er det som gjør det til et vanskelig tema, og at det dermed skapes frykt. Jeg er av den oppfatning at økt kunnskap og flere diskusjoner rundt temaet er noe av det viktigste for å fjerne frykt og skam som dette temaet kan føre til, og det er av denne grunn jeg ønsket å søke mer kunnskap om temaet synd.

Når det er sagt tror jeg ikke vi skal overdrive hvor mye vi snakker om synd, det er noe som må komme forut for dette, og det er troen på Gud, som er Herre uansett om ondskap og synd er en faktor eller ikke, som Paul R. Sponheim skriver om i introduksjonen til «Sin and Evil» i *Christian Dogmatics*. Han understreker samtidig at synd og ondskap har stor betydning for hvordan vi forstår Guds frelsesgjerning i Jesus Kristus. Jeg stiller meg bak Sponheim i denne argumentasjonen, og legger derfor også dette aspektet til grunn for valg av tema.¹

Jeg har fått et inntrykk av at det er lett å ty til lettvinløsninger, som ikke sier nok, når man skal snakke om synd. Et vanlig eksempel er når en sier «synd er å bomme på målet,» uten å egentlig gå inn på hva dette innebærer. For å snakke om synd må vi, først og fremst, søke etter å forstå det selv, og gjennom dette gjøre det mer lettfattelig for de vi snakker med, uten at dette krever at de leser flere bøker i teologi. Og det er enda en grunn til at jeg i denne

---

¹ Sponheim, 1984, s.363.

oppgaven ønsker fordyper meg i temaet. Ikke først og fremst for å finne en god definisjon av synd, men heller for å finne sentrale aspekter i allerede utarbeidet lære, som vi kan komprimere til noe som er kort og konsist, men samtidig får fram hva synd er, slik at det kan brukes i forkynnelse og samtaler.

Jeg har også, i arbeidet med denne oppgaven, forsøkt å spørre litt rundt og finne ut hva andre tenker at synd er. Gjennom de samtalene og svarene jeg har fått ut av dette virker det som om det er et utbredt syn at synd primært handler om umoral, om handlinger man ikke skal gjøre. De tankene jeg gjorde meg rundt dette har også motivert meg til å undersøke hvordan synd skal forstås.

Noe annet som gjorde meg interessert i temaet, og som inspirerte meg til å ta en nærmere kikk på det, var de erfaringer og den kunnskap jeg tilegnet meg i løpet av mitt år på Luther Seminary i St. Paul i USA. I møte med kultur, system og teologi erfarte jeg hvordan det ekstreme individualistiske fokuset i samfunnet førte til falske og brutte relasjoner. Dette fikk meg til å spørre meg om det er et slikt fokus som gjør at vår relasjon til Gud, ikke er slik den bør være. Og det er nettopp på bakgrunn av disse erfaringene og tankene at jeg ønsker å se nærmere på sammenhengen mellom egosentrisitet og synd i denne oppgaven. Grunnen til at det ble egosentrisitet var at jeg ofte har sett på synden som ødelegger relasjonen mellom Gud og mennesket, og når jeg da så hvordan det overdrevne fokuset på seg selv og sitt eget formål gjorde at relasjonene mellom mennesker ble ødelagt gjorde jeg meg en tanke om at også synden kunne ta en slik form for egosentrisk innstilling. Og at det var denne egosentrisiteten i mennesket, som også virket destruktivt på dets relasjon til Gud. Når det gjelder hva jeg legger i dette begrepet, vil jeg komme innpå dette senere i innledningen.

1.3 Problemstilling

Ut ifra forklaring og begrunnelse som er gitt i punkt 1.1, *Tema*, og 1.2, *Bakgrunn for oppgave*, har jeg kommet frem til følgende problemstilling for oppgaven: *Kan synd forstås som egosentrisitet, og hvordan kan det forstås slik?*

Her kan det være greit å presisere at jeg ikke først og fremst ønsker å svare på hva som er synd, men hva synd faktisk er. Hovedspørsmålet i problemstillingen er: *Hvordan synd kan forstås som egosentrisitet?* Men for å svare på dette er det nødvendig å vite om synd kan forstås som egosentrisitet, derav første del av problemstillingen.

I tillegg til dette har jeg, som nevnt i 1.2 et ønske om å gjøre dette temaet til noe som kan snakkes om. Oppgaven har med andre ord, selv om den er systematisk teologisk i sin form, et klart praktisk teologisk mål.

1.4 Avgrensning

En viktig del av arbeid med en oppgave er å finne ut hvilke rammer man skal jobbe innenfor, og hva som skal befinne seg innenfor disse rammene. Her spiller flere ting inn, som spesifisering av problemstilling, begrepsforklaring, metode og litteratur. Når det gjelder det første punktet, spesifisering av problemstilling, har jeg allerede vært litt innpå det i punkt 1.3.

1.4.1 Begrepsforklaring

Et begrep som er svært sentralt i denne oppgaven er begrepet *egosentrisitet*, og det kan derfor være nødvendig å få litt klarhet i hva jeg legger i dette begrepet. Jeg har her tatt utgangspunkt i Pannenberg's forståelse av begrepet i *Anthropology in Theological Perspective*. Her beskrives begrepet først og fremst som en måte for mennesket å forstå og konstruere verden på, der egoet (fra gresk $\epsilon\gamma\omega$ =jeg²) står i sentrum for alt. Mennesket tar utgangspunkt i egoet når det skal forstå hvordan verden fungerer. I dette ligger også en tanke om at alt utenfor mennesket er til for egoet og dets formål. Pannenberg bruker selv ikke med *ego* når han bruker uttrykket, men jeg har her valgt å ta det med da *egosentrisitet* virker å gi en mer eksakt beskrivelse av fenomenet enn der *sentrisitet* gjør.³ Jeg vil også avgrense begrepet litt mer enn det Pannenberg her gjør. Når jeg i denne avhandlingen snakker om egosentrisitet innebefatter dette ikke en sunn selvkjærlighet eller selvomsorg, da dette, som vi skal se senere i avhandlingen, forutsetter en sunn omgang med det som er utenfor mennesket.

Motsetningen til egosentrisiteten vil også være viktig i denne oppgaven, Pannenberg kaller for *exocentricity*. Jeg velger her å bruke den fornorskede utgaven *eksentrisitet*, som er brukt hos Henriksen.⁴ Dette beskriver han som evnen til å se andre som noe annet enn seg selv, og noe som har egne behov. Eksentrisiteten gjør at mennesket tar utgangspunkt i noe utenfor seg selv når det forstår verden, det forstår seg selv som et relasjonelt vesen, og det står dermed som en kontrast til egosentrisiteten. Til forskjell fra egosentrisiteten så er sentrum i eksentrisiteten, det som er utenfor mennesket. Dette gjenspeiles også i ordet, slik det er brukt hos Pannenberg, da *exo* kommer fra gresk ($\epsilon\zeta\omega$ ⁵) og betyr utenfor, altså handler det her om det som er på utsiden av mennesket.⁶ Selv om eksentrisiteten peker ut fra mennesket selv utelukker ikke dette sunn selvkjærlighet, selvomsorg og selverkjennelse. Det er heller noe som kan hjelpe mennesket med dette, som vi også får se senere.

---

² $\epsilon\gamma\omega$ i Newman, Barclay M. (2010). *A concise Greek-English dictionary of the New Testament*, s.53.

³ Pannenberg, 1985, s.84-85; Henriksen, 2003, s. 188.

⁴ Henriksen, 2003, s.188.

⁵ $\epsilon\zeta\omega$ i Newman, 2010, s.66.

⁶ Pannenberg, 1985, s.85

Et annet uttrykk som jeg benytter meg av i denne avhandlingen er *den andre*. Dette er også en vanlig uttrykksmåte hos Henriksen i *Imago Dei*. Når jeg her benytter meg av det kan det både være snakk om Gud og medmennesker, det er med andre ord ment først og fremst for å betegne noen andre enn mennesket selv.

1.4.2 Metode

Tidligere nevnte jeg at avgrensingen er viktig for å finne ut av hvilke rammer man jobber innenfor, og metode spiller en viktig rolle i å definere disse rammene, da det sier mye om arbeidsmetoden. I og med at jeg skriver innenfor fagfeltet systematisk teologi er det naturlig at jeg jobber ut ifra en hermeneutisk metode.

Hermeneutikken tar høyde på å tolke og forstå, med andre ord er det en analyserende metode. Her kan man jobbe med ulike typer materiale, som er både non-verbalt og verbalt. I denne oppgaven vil det jobbes med skrevne tekster, som er såkalt verbalt materiale. Oppgaven vil altså prøve å tolke og forstå ulike tekster for å komme til et svar på problemstillingen, gitt i 1.3.⁷

I og med at oppgaven arbeider innenfor teologien, kan vi avgrense det enda mer og si at metoden som er i bruk er *teologisk hermeneutikk*, da vi prøver å tolke og forstå, men da med en teologisk agenda. Vi prøver å tolke og forstå for å få mer kunnskap om Gud, og for å se hvordan verden er Guds verden. Man kan også si at teologien i seg selv er tolkende og søker forståelse, og at man derfor kan argumentere for at teologi i seg selv er hermeneutisk, men her ser jeg bort i fra dette og holder meg til at det i denne oppgaven brukes teologisk hermeneutikk.⁸

1.4.3 Litteratur

En annen viktig del av avgrensingen er valget av litteratur. Altså hvilke bøker, tekster, artikler o.l. jeg skal analysere og ta i bruk for å kunne svare på problemstillingen på en god måte. Analysedelen i avhandlingen vil ta utgangspunkt i Jan-Olav Henriksens bok *Imago Dei: Den teologiske konstruksjon av menneskets identitet* (Heretter omtalt kun som *Imago Dei*). Boken denne redegjørelsen i hovedsak vil ta for seg er, som nevnt i innledningen, Jan-Olav Henriksens *Imago Dei: Den teologiske konstruksjon av menneskets identitet* (heretter omtalt kun som *Imago Dei*). Jan-Olav Henriksen som er dr.theol., dr. philos., og professor i systematisk teologi og religionsfilosofi ved Det teologiske Menighetsfakultet i Oslo, har

---

⁷ Jeanrond, 1994, s.1-8.

⁸ Ibid., s.8-9.

skrevet en lang rekke med bøker om tro og moral i vår tid og *Imago Dei* føyer seg inn i rekken av slike bøker.

I *Imago Dei* ønsker Henriksen spesielt å svare på ett spørsmål: «Hva er det å være et menneske?».⁹ Han beskriver samtidig fagområdet han jobber innenfor i denne boken for filosofisk teologi, dette fordi det ikke er et rent dogmatisk studie, men et studie som også ønsker å ta i bruk stoff fra andre fagområder som kan være relevante for teologien, og som ligger teologien nær.¹⁰

Når Henriksen her prøver å svare på spørsmålet «hva er det å være et menneske?» tar han utgangspunkt i menneskets identitetsdannelse, og da mer spesifikt hvordan mennesket forstår seg selv og sin egen identitet som «Guds bilde».¹¹ Dette uttrykket er hentet fra skapelsesfortellingen der Gud, i 1. Mos 1:27, skaper mennesket i sitt bilde. Det er også fra dette tittelen på boken, *Imago Dei*, er hentet, da det betyr «Guds bilde». I og med at forståelsen av mennesket, her som Guds bilde, er en så viktig del av boken kan vi med trygghet si at Henriksen beveger seg i det område som ofte kalles teologisk antropologi – altså læren om mennesket forstått innenfor teologiske rammer.

Boken er delt opp i tre hoveddeler, med underkapitler. Disse tre delene er «Del I: Skapelsen: Gaven og nærværet», «Del II: Synden: Destruksjon og opprøret» og «Del III: Nåden: Gjenopprettelse og håp». Jeg kommer i denne avhandlingen til å ta utgangspunkt i del 2, men vil samtidig ta med deler av del 1, som omhandler mennesket som Guds bilde for å legge et grunnlag for resten av redegjørelsen.

Jeg vil i tillegg til Henriksens syndsforståelse i *Imago Dei*, ta med hans definisjon av synd i *Guds virkelighet*. Dette gjør jeg på grunnlag av at denne definisjonen oppsummerer hans syn på en god måte. Det er selvfølgelig en mulighet for at bakgrunnen for denne definisjonen har endret seg på de årene som har gått mellom han skrev *Guds virkelighet* og *Imago Dei*, men det er såpass store likheter mellom hans definisjon og hans syn i *Imago Dei* at det er forsvarlig å knytte de sammen.

I drøftingen vil det også bli tatt i bruk flere andre kilder. Det meste fra teologer, men også kilder av forfattere med annen bakgrunn.

1.4.4 Tematisk avgrensning

Når man skriver om synd er det mange andre tema man også kunne ha gått nærmere inn på. Det kan derfor være greit å klargjøre hvilke tema, som kunne ha vært interessant og

---

⁹ Henriksen, 2003, s.7.

¹⁰ Ibid., s.7.

¹¹ Ibid., s.7; «Menneskets identitet» er et gjennomgående tema i hele boken.

relevant for forståelsen av syndsbegrepet, jeg ikke kommer til å spesifikt gå nærmere inn på. Dette betyr dog ikke at de ikke blir nevnt, men betyr bare at dette er tema jeg ikke kan gå inn på, da omfanget av det hele ville ha blitt for stort, og jeg at jeg da ikke kunne gått tilstrekkelig inn på alle temaene. De temaet jeg her har valgt å avgrense denne avhandlingen fra er *nåde, fortapelse og det onde*. Alle disse er absolutt relevant for syndsforståelsen, men på grunn av deres omfang og viktighet, trengs det en mye mer omfattende gjennomgang en det jeg får gjort i denne avhandlingen, og jeg har derfor valgt å utelate dem.

1.4.5 Disposisjon

En annen viktig del av avgrensningen er disposisjonen, altså hvordan jeg har valgt å bygge opp avhandlingen. Inkludert denne innledningsdelen, er denne avhandlingen grovt inndelt i fire deler, eller kapitler. Disse fire delene vil igjen deles opp i ulike underkapitler. De fire hoveddelene er: *Innledning, redegjørelse, drøfting og konklusjon og sammendrag*.

I redegjørelsen vil jeg ta for meg Henriksens syndsforståelse i *Imago Dei*. Her vil som nevnt i 1.4.3 også Henriksens definisjon i *Guds virkelighet* også spille en rolle. Fordi Henriksens syn på synd er sterkt knyttet til hans forståelse av mennesket som Guds bilde, vil jeg kort gjøre rede for hans syn på dette i starten av del 2.

Del 3, som er drøftingsdelen, tar så utgangspunkt i denne redegjørelsen. Her følges Henriksens syn tett, samtidig som det diskuteres og bygges på ved hjelp av andre kilder og argumenter. Denne drøftingen er altså en komparativ drøfting, da jeg her forsøker å underbygge og utfordre det syn som Henriksen kommer med, med henblikk på problemstillingen.

Den siste delen består av sammendrag og konklusjon av det som jeg har drøftet i del 3. Jeg tar i denne delen for meg de ulike underkapitlene i drøftingsdelen før jeg til slutt kommer med en endelig konklusjon basert på problemstillingen.

2 Henriksen – *Imago Dei*

Som nevnt i innledningen er det del 2 av *Imago Dei* som vil være hovedfokus i denne redegjørelsen, og som vil legge grunnlag for senere drøfting. Men før vi kan gå inn på Henriksens tanker rundt synd må vi først se på hva han egentlig legger i at mennesket er Guds bilde – *Imago Dei*.

2.1 Guds bilde – *Imago Dei*

Som tidligere nevnt er Henriksens syn på at mennesket er Guds bilde et gjennomgående tema i hele boken, og dermed også noe som han legger til grunn for hvordan han forstår andre tema som han tar opp i boken. Derfor er det nødvendig å se på hva han legger i at mennesket er Guds bilde for å kunne forstå Henriksens tanker rundt synd. Jeg vil her ikke gå i detalj, men heller legge frem de viktigste aspektene ved hans syn på mennesket som Guds bilde.

Menneskets gudbilledlighet blir ofte knyttet til menneskets egenskaper, og av og til også til menneskets fysikk, altså hvordan vi ser ut. Henriksen vil derimot ikke knytte menneskets gudbilledlighet eksplisitt opp mot våre egenskaper, selv om han mener at de er en veldig viktig, og ganske sentral del av det. Men for han er det først og fremst noe relasjonelt, noe som sier noe om den relasjonen Gud har til mennesket.¹²

Når Henriksen snakker relasjonelt her om mennesket snakker han om at mennesket er bestemt til felleskap med Gud. Mennesket kan ikke være Guds bilde uten å stå i en relasjon til Gud, og denne omtalen om mennesket bekrefter derfor menneskets relasjon og avhengighet til Gud. Denne bestemmelsen virkeliggjøres ikke som en optimal relasjon, da den er preget av synden, noe vi skal se nærmere på utover i denne avhandlingen, men den viser likevel til det ønskelige og det optimale. Mennesket er skapt til felleskap med Gud, og trenger denne relasjonen. Mennesket som Guds bilde sier noe om hvordan vi bør stå i forhold til Gud – om hvordan vi er bestemt til å leve i felleskap med Gud. Men står vi i denne relasjonen slik vi skal? Om nei, hva er det som forringer denne relasjonen? Og kan vi gå bort fra vår bestemmelse som Guds bilde?¹³

De to første spørsmålene her vil jeg gå nærmere inn på senere, men det siste spørsmålet her svarer Henriksen på. Han argumenterer mot at vår gudbilledlighet kan gå tapt,

---

¹² Henriksen, 2003, s.149-150.

¹³ *Ibid.*, s.149-153.

da det er en «grunnleggende bestemmelse av hva det er å være menneske».¹⁴ Uansett om vi går imot denne bestemmelsen av oss selv som Guds bilde vil den aldri gå tapt. Det vil alltid være grunnlaget for hvem vi er og hvordan vi står i relasjon til Gud og Guds skaperverk, og ikke minst hvordan vi *bør* stå i relasjon til disse. Men vi kan ikke gå ut av denne bestemmelsen, da det vil innebære at vi slutter å være menneske. Det er med andre ord det mest grunnleggende aspektet ved hvem vi er.¹⁵

Gjennom menneskets felleskap med Gud settes vi også i felleskap med Guds skaperverk. Her kommer menneskets egenskaper i lys av å være Guds bilde litt mer i fokus. Og selv om Henriksen ikke først og fremst ønsker å se på menneskets gudbilledlighet som egenskaper og evner er han ikke fremmed for at menneskets egenskaper og evner er et resultat av dets gudbilledlighet. Da først og fremst vår evne til relasjon og felleskap med resten av Guds skaperverk. For det er, slik jeg forstår Henriksen, gjennom vår omgang med resten av skaperverket at vi kan ivareta den relasjonen vi er bestemt til gjennom å være Guds bilde. Henriksen forklarer det slik:¹⁶

Guds *relasjon* til mennesket gir mennesket en *funksjon i skaperverket*. Relasjonen mellom Gud og menneske er grunnleggende for alt mennesket er og gjør. Samtidig forutsetter de funksjoner Gud gir mennesket i oppdrag å ivareta, at mennesket både har visse evner, og står i relasjon til andre deler av skaperverket. Til disse evnene hører f.eks. menneskets evne til å spørre hva som er rett og galt. Mennesket er ikke bare styrt av sine naturlige drifter, men er også i stand til å lytte til fornuft og samvittighet [...] slike ting er *uttrykk for gudbilledligheten*.¹⁷

Det felleskapet og den relasjonen mennesket får til Gud, gjennom å være Guds bilde gir oss en funksjon i Guds skaperverk. De evner som gjør oss i stand til å ivareta denne funksjonen er, som Henriksen påpeker i *Guds virkelighet*, ikke selve gudbilledligheten, men det er gjennom disse evnene og ivaretakelsen av menneskets funksjon i skaperverket at gudbilledligheten kommer til uttrykk. Denne funksjonen ivaretas ved at mennesket bidrar til at Gud synliggjøres i skaperverket, gjennom å gi Gud lovprisning og ære for den godhet Guds skaperverk har, og ved at mennesket tjener Gud, og er et bilde på Guds hendes gjerninger i skaperverket.¹⁸

Denne ivaretakelsen av menneskets funksjon i skaperverket er også en del av hvordan mennesket ivaretar sin bestemmelse som Guds bilde. Og Henriksen lister i *Imago Dei* opp fire punkter som prøver å svare på hvordan mennesket kan ivareta denne bestemmelsen. Som vi

---

¹⁴ Henriksen, 2003, s.149.

¹⁵ Ibid., s.149.

¹⁶ Ibid., s.149-150; Henriksen, 1994, s.112-113.

¹⁷ Henriksen, 1994, s.113.

¹⁸ Ibid., s.113.

vil se senere er hvordan mennesket ivaretar denne bestemmelsen svært sentral i Henriksens syn på synd, og det er på bakgrunn av dette at disse fire punktene blir tatt med her. Som vi kommer til å se er dette en todelt opplisting, der de to første punktene forutsetter at mennesket har eller fremmer en trosrelasjon til Gud i sitt indre liv. Henriksen påpeker at dette svarer til det Luther kaller *imago privata*, mens de to siste punktene svarer til Luthers *imago publica*, som ikke er avhengig av et slik aktivt og troende forhold til Gud for å fullbyrdes. Det er altså her snakk om, til forskjell fra de to første punktene, noe som mennesket kan gjøre uten en aktiv og troende relasjon til Gud. De fire punktene Henriksen sier at mennesket ivaretar sin bestemmelse som Guds bilde:¹⁹

- a. «Når det selv mottar Gud i kjærlighet, tro og anerkjennelse»
- b. «Når det gir andre mennesker mulighet til å motta Gud i tro og anerkjennelse, og oppleve kjærlighet»
- c. «Når andre på grunn av hva mennesket er eller gjør, takker Gud for hans gaver, storhet, omsorg og kjærlighet (alt det teologien vanligvis sammenfatter i ordet nåde)»
- d. «Når det ivaretar omsorgen for skaperverket og andre på en måte som gjenspeiler (er bilde av) Guds kjærlighet, godhet og omsorg for alt det [Gud] har skapt»

Disse fire punktene som Henriksen bruker for å forklare hvordan mennesket kan ivareta sin bestemmelse som Guds bilde legger mye av grunnlaget for det jeg nå skal se nærmere på, nemlig Henriksens forståelse av synd.

2.2 Synd

Før vi går i detalj på Henriksens syndsforståelse kan det være greit å se litt mer generelt på den. Henriksen fokuserer her på hvordan mennesket går imot og destruerer sin livsbetingelse – de går imot sin bestemmelse som Guds bilde. Dette skjer først og fremst ved at mennesket ikke ivaretar det felleskapet med Gud og andre mennesker som denne bestemmelsen setter mennesket i, ved at mennesket gjør seg selv til sentrum, og tar utgangspunkt i seg selv, for sin livsførsel og forståelse av verden – mennesket ønsker selv å være Gud.²⁰

Denne forståelsen finner vi ikke bare i *Imago Dei*, men også i tidligere litteratur av Henriksen. Blant annet har han gitt en noe mer klar definisjon på hva synd er i boken *Guds virkelighet*, som jeg også tidligere i denne teksten har referert til. Her skriver han at:

---

¹⁹ Henriksen, 2003, s.151; Alle fire punkter er fra Henriksen, 2003, s.150.

²⁰ Ibid., s.157-159.

Synden fører til at mennesket vender seg bort fra Gud, og bruker de gaver som er gitt i og med gudbilledligheten til egne formål. Ved synden lever mennesket i mistro mot Gud og er ute av stand til å følge Guds vilje. Synden innebærer at mennesket selv vil være Gud, dvs. den instans som alt i virkeligheten bestemmes ut fra. Derfor er synd dypest sett en avvisning av Guds virkelighet, hans herredømme og hans gaver. Synden er å ikke ville ære Gud eller gjøre hans vilje.²¹

Grunnen til at jeg tar med denne definisjonen fra *Guds virkelighet* i gjennomgangen av Henriksens syndsforståelse i *Imago Dei* er at denne definisjonen, som vi senere får se, oppsummerer Henriksens syndsforståelse på en god måte. Til tross for at det er nesten 10 år mellom Henriksens *Guds virkelighet* og *Imago Dei* virker det som om hans syn på hva synd er, ut ifra den definisjonen han legger frem i *Guds virkelighet* og hva han skriver om det i *Imago Dei*, ikke har endret seg så veldig mye. Nå kan det selvfølgelig være en endring om man går mer på detaljnivå, men på generelt grunnlag virker Henriksen å være ganske enig med seg selv.

Denne definisjonen gir oss et godt utgangspunkt for å forstå hans syn, men for at vi virkelig skal forstå den må vi gå enda dypere inn i det ved å se nærmere på de ulike aspektene ved hans syndsforståelse. Vi starter med å gå til begynnelsen.

2.2.1 Syndefall

Å forstå syndefallsfortellingen, som vi finner i 1. Mos 3, er en viktig nøkkel for å forstå syndens opprinnelse og å forstå hva synd er. Samtidig er det her viktig å påpeke at dette, som mye annet i teologien, nok ikke er noe vi fullt ut forstå. Men i den grad det er mulig å forstå det kan det hjelpe oss til å bedre forstå synden, og legge et godt grunnlag for syndsforståelsen.

Henriksen trekker frem fortellingen om syndefallet flere ganger i teksten sin. Her er Paul Ricoeur, og hans bok *The Symbolism of Evil*, svært sentral. Ricoeur peker på at det ikke er en fortelling som prøver å fortelle om en konkret hendelse i tiden, og omtaler det derfor som en myte. Det er heller, ifølge ham, en fortelling som sier noe om hele menneskeheten gjennom alle tider. Han skriver at den sier noe om «a time that represents all times, 'man' is manifested as a concrete universal; Adam signifies man.»²² Altså er ikke syndefallet den konkrete personen Adams fall, men hele menneskehetens fall.²³

I menneskets fall peker både Henriksen og Ricoeur på noe viktig, nettopp at myten ikke nødvendigvis er en før og etter-fortelling der mennesket i det ene øyeblikket ikke er

---

²¹ Henriksen, 1994, s.121.

²² Ricoeur i Henriksen, 2003, s.166.

²³ Henriksen, 2003, s.166

synder og i det andre er det. Han peker mot at muligheten for det onde allerede finnes i mennesket. Uten denne muligheten kunne ikke mennesket spise av frukten på treet, og gjennom denne handlingen aktualiserer mennesket sin mulighet for det onde. Slangen symboliserer derfor, ifølge Ricoeur, nettopp det at ondskaper allerede finnes. Slangen, altså det onde, er til stede selv før mennesket spiser av treet, og er del av den mellommenneskelige relasjonen.²⁴

Gjennom dette perspektivet blir den klare overgangen mellom mennesket som ikke synder til mennesket som synder mer uklart. Fortellingen gir oss ingen klar slutning og en logisk overgang, da ondskaper ligger som en mulighet hele tiden. Det argumenteres derfor for at denne overgangen mellom mennesket som skapt i Guds bilde, skapt til glede, skapt til det gode, og til mennesket som fremmedgjort ikke kan gjøres ved hjelp av logikk.²⁵ Det pekes heller mot intensjonen til fortellingen, som ifølge Ricoeur er: «to set up a *radical* origin of evil distinct from the more *primordial* origin of the goodness of things».²⁶ Altså er ikke intensjonen å peke mot Adams status før og etter fallet, men heller å vise at det onde og det gode har ulik opprinnelse. Kun det gode kommer fra Gud, og det er dette som har prioritet.²⁷

Et tema som ofte knyttes tett sammen med Adams fall er *arvesynd*, som kommer av tanken om at mennesket har "arvet" Adams synd. Men som Henriksen påpeker bør ikke dette innordnes i biologiske rammer. Dette handler om noe annet, og på grunn av at man ofte forbinder ordet arv nettopp med biologi kan det være greit å bruke et annet ord. Derfor har han her valgt å kalle det for *ursynd*. Dette uttrykket sammenfaller også bedre om den forståelsen av syndefallet som han legger frem. Nettopp fordi den peker mot at det er noe som har preget mennesket helt fra begynnelsen av, altså ikke noe som ble til på et gitt tidspunkt. Begrepet *ursynd* peker mot at synden alltid har preget, og fortsatt preger mennesket.²⁸ I syndefallsfortellingen ser vi dette, som tidligere nevnt, i at det onde alltid har vært til stede som en mulighet i mennesket.²⁹ Synden, i det minste muligheten for synd, ser ut til å være en grunntilstand, eller urtilstand i mennesket. At mennesket er, har vært og blir preget av den kommer fram i forståelsen av Adam som et symbol på hele menneskeheten – *ursynden* preger hele menneskeheten.³⁰ Synden er derfor ikke noe vi slipper unna, vi kan ikke unngå å synde,

---

²⁴ Ricoeur i Henriksen, 2003, s.167.

²⁵ Ibid., s.166

²⁶ Ibid., s.166.

²⁷ Henriksen, 2003, s.166.

²⁸ Ibid., s.180.

²⁹ Ricoeur i Henriksen, 2003, s.167

³⁰ Ibid., s.166

det er ikke bare vår vilje som er svekket, men det er som Augustin argumenterer for, i sin strid med Pelagius, at synden er et grunnleggende trekk i mennesket.³¹

2.2.2 Hvor kommer synden fra? Hvem er ansvarlig for synden?

Syndefallsfortellingen prøver å fortelle oss at synden er en realitet i menneskets liv, men det sier lite om syndens opphav - hvem den kommer fra, og hvem som er ansvarlige for den. Et spørsmål som melder seg når vi snakker om dette er: Hvorfor kunne ikke Gud skapt menneske til å umiddelbart leve i fullt samfunn med Gud? Henriksen mener her at dette ikke er noe vi kan svare på, og noe teologien ikke har svar på, men at vi kan si noe om at Gud gjør alt Gud kan for at mennesket skal kunne ta del i det gode. Men dette er samtidig bestemt og begrenset av at menneskets selvstendighet skal ivaretas. Gud ønsker dette felleskapet basert på frivillighet og tillit, og ikke tvang som det ville vært om Gud hadde skapt mennesket til å kun ha mulighet til å være i fullt samfunn.³²

Men kan vi da egentlig si noe om syndens opphav, når vi i utgangspunktet mangler så mye kunnskap om Guds skaperhandling? Vi kan ikke svare på hvorfor, eller ikke en gang *om*, Gud har skapt mennesket slik at det kan fremstå som synder.³³ Henriksen argumenterer for at det er mennesket selv som er opphavet til den situasjonen det befinner seg i – som synder. Nettopp ved at det forstår seg selv som synder. Denne forståelsen er eksistensiell, og gir ikke noen grunnleggende løsning på hvorfor mennesket er synder.³⁴ Men vil da dette si at mennesket er synder av natur?

Her trekker Henriksen frem teologen Wolfhart Pannenberg, som skiller mellom hva mennesket er av natur og hva menneskets natur er. Der det første går på menneskets naturlige gitte betingelser, mens det andre handler om hva menneskets vesen er. Hva som *er* menneskets vesen er ikke noe vi kan ha svar på, men noe som ifølge Pannenberg fremtiden vil avklare. Hva mennesket er av natur er derimot noe som vi kan prøve å få svar på gjennom å se på vår livsutfoldelse her og nå.³⁵

I spenningen mellom sentrisitet (Henriksen utelater *ego*, på samme måte som Pannenberg³⁶) og eksentrisitet bryter menneskets enhetlige og integrerte livsform sammen, gjennom at sentrisiteten her tar helt over. Menneskets *jeg* blir helt dominerende, og det bruker også sin eksentrisitet til å fremme seg og sitt eget formål, på grunn av angst og bekymring for

---

³¹ Augustin i Henriksen, 2003, s.181.

³² Henriksen, 2003, s.191.

³³ Ibid., s.188.

³⁴ Ibid., s.188.

³⁵ Henriksen, 2003, s.188.

³⁶ Ibid., s. 188.

seg selv. Når dette er tilfellet fremstår ikke mennesket lenger som enhetlig.³⁷ Dette skjer gjennom at mennesket ikke klarer å forholde seg til sin bestemmelse og seg selv, noe som overskrider menneskets gitte situasjon.³⁸ Det er *som bestemmelse* mennesket er skapt godt, men gjennom sine naturbetingelser er synd. Altså er mennesket av natur synd, da våre naturbetingelser gjør oss til synd, men mennesket er ikke synd i sin natur, som da er vår bestemmelse.³⁹

Mennesket er altså opphav til synd gjennom å ikke klare å forholde seg til sin bestemmelse, og ivareta den. Denne bestemmelsen, som vi var inne på i 2.1, er at mennesket er Guds bilde, og dermed er skapt til felleskap med Gud.⁴⁰ Gud på sin side har gjort alt for at dette felleskapet skal opprettholdes, og at mennesket gjennom det skal få ta del i det gode, gjennom å være skaper og frelser.⁴¹

2.2.3 Nyte vs. bruke

Det at mennesket bruker de gaver de er gitt til egne formål, altså på feil måte, er noe av det første Henriksen trekker frem i sin definisjon av synden i *Guds virkelighet*. Gavene som mennesket er gitt er det felleskapet vi er skapt til å ha med Gud innebærer. Henriksen viser her til Augustin, som snakker om at mennesket er satt inn i en skapelsesordning.⁴²

Denne skapelsesordningen innebærer at Gud er stilt over mennesket, og at det er underlagt Guds sannhet og lov. Skaperverket for øvrig er underlagt mennesket, og mennesket står dermed fritt til å bruke det og gjøre nytte av det slik som det vil. På samme måte kan Gud bruke vårt liv slik Gud vil, da vi er stilt i en underordning under Gud.⁴³ Ut fra denne mellomstillingen mennesket har i skapelsesordningen trekker Henriksen frem de to begrepene *uti* og *frui*, fra Augustin. På norsk kan dette oversettes med *bruke* og *nyte*, og det er disse begrepene jeg kommer til å benytte meg av videre i denne avhandlingen.⁴⁴

Distinksjonen mellom de to begrepene handler om at vi er satt til å nyte det som er overordnet oss i skapelsesordningen og bruke det som er underordnet oss. Om det å nyte det som er overordnet oss sier Henriksen at: «Vi skal nyte felleskapet med Gud, og den kjærlighet som Gud lar oss få del i, skal vi la strømme videre også til det øvrige skaperverket.»⁴⁵ Som vi

---

³⁷ Pannenberg i Henriksen 2003, s.189.

³⁸ Henriksen, 2003, s.189.

³⁹ Ibid., s.190.

⁴⁰ Ibid., s.149.

⁴¹ Ibid., s.191.

⁴² Ibid., s.161.

⁴³ Augustin i Henriksen, 2003, s.161.

⁴⁴ Augustin begreper i Henriksen, 2003, s.163.

⁴⁵ Henriksen, 2003, s.161.

ser handler ikke det å nyte her først og fremst om en sanselig nytelse, slik vi ofte er vant til å tenke om det, men det handler heller om å gi slipp på vår trang til kontroll, og la Gud få ha den overordnede rollen Gud er ment til å ha ut i fra skapelsesordningen.

Når det gjelder det å bruke handler dette om, som jeg har vært inne på tidligere i 2.2.3, at mennesket fritt kan bruke og gjøre nytte av skaperverket for øvrig, som er underlagt mennesket.⁴⁶ Problemet oppstår her når *bruke* og *nyte* forveksles. Dette skjer når mennesket forsøker å bruke Gud til egne formål,⁴⁷ og som Henriksen sier i sin definisjon i *Guds virkelighet*: «... bruker de gaver som er gitt i og med gudbilledligheten til egne formål.»⁴⁸ Mennesket retter seg ikke her lenger mot Gud, og det felleskap det skal ha med Gud, men mot det skapte, det som er underordnet seg. Mennesket nyter det som skal brukes, det skapte blir styrende, gjennom dets begjær for det.⁴⁹ Men som Augustin sier, slik han blir gjengitt hos Henriksen, så kan ikke det som er underordnet oss fylle sjelen med sitt innhold, det er rett og slett ikke i stand til det. Denne forvekslingen av bruke og nyte gjør at mennesket selv blir sentrum og utgangspunkt for tilværelsen – det gjør seg selv til Gud. Mennesket går dermed ut av sin bestemmelse, og er ikke lenger noe Gud kan bruke.⁵⁰ Det går ut av den sammenheng og det partnerskap (asymmetrisk partnerskap der Gud er overordnet) det har med Gud, og det er dette som er synd.⁵¹

Henriksen trekker også fram Gerhard Ebeling for å forklare dette nærmere. Ebeling definerer i sin bok *Wort und Glaube III* synd på denne måten:

Jeg foreslår at man tenker seg synd som ødeleggelsen av det sanne livet. Det viser ifølgende retning: Synd forutsetter at det sanne livet er til stede. Det innebærer dets relasjon til Gud, som er det sanne livets kilde. Det dreier seg om ødeleggelsen av denne livssammenhengen.⁵²

Det ser ut til at Henriksen forstår *det sanne livet*, og den livssammenhengen det innebærer, som den skapelsesordningen som Augustin snakker om. Synd er altså ødeleggelsen av denne sammenhengen. Og hos Henriksen virker forvekslingen av bruke og nyte å være en slik ødeleggelse, og er dermed synd.⁵³

---

⁴⁶ Henriksen, 2003, s.188.

⁴⁷ Augustin i Henriksen, 2003, s.162.

⁴⁸ Henriksen, 1994, s.121.

⁴⁹ Henriksen, 2003, s.265.

⁵⁰ Ibid., s.162.

⁵¹ Ibid., s.161.

⁵² Ebeling i Henriksen, 2003, s.161.

⁵³ Henriksen, 2003, s.161-162.

2.2.4 Syndens konkrete skikkelse i livets struktur

Jeg har nå i de foregående punktene sett på Henriksens forståelse av synd med spesielt fokus på skapelse, skapelsesordning og syndefall. Dette er hva «Destruksjonen av det gitte»,⁵⁴ som Henriksen har kalt kapittel 6 i sin bok *Imago Dei*, først og fremst tar for seg. I de neste punktene vil derfor fokus ligge på kapittel 7 «Synd konkret: Synden i menneskets verdener».⁵⁵ Altså hvordan synden manifesterer seg i menneskets liv eller, som Henriksen her omtaler det, menneskets verdener.

Her i 2.2.4 skal vi se på Henriksens forståelse av hvordan ødeleggelsen av menneskets livsmuligheter skjer. Her tar han utgangspunkt i elementer som Ebeling legger frem, i sin bok *Dogmatik des christlichen Glaubens I*, som sentrale kjennetegn ved livsfenomenet. De elementene Ebeling trekker frem er *selvutfoldelse, endelighet, irreversibilitet, interdependens, internitet og språklighet*. Jeg vil nå ta for meg hver av disse.

Selvutfoldelse

Det kan være nødvendig her å snakke om to ulike typer selvutfoldelse. Man har sunn selvutfoldelse, som er det at vi kan få ta i bruk de evner vi er gitt og utrette noe med dem. Det være seg i jobb, hobbyer eller i relasjoner. På den andre siden har man den usunne selvutfoldelsen, og det er denne Henriksen her fokuserer på, den selvutfoldelse som er preget av synden. Her består livets mening i å etablere status og rikdom.⁵⁶ Der den sunne selvutfoldelsen kan bidra inn i en relasjon sentrerer den usunne selvutfoldelsen seg i jeget, som gjør at de relasjonene man inngår i med andre blir instrumentelle – man bruker *den andre*⁵⁷ for å etablere sin egen status, rikdom osv.⁵⁸

En slik egosentrert innstilling, som bruker andre mennesker som instrumenter for jegets eget formål, er ikke bare hemmende for den andre da det skaper frykt, angst og ergrelse, og dermed skaper et asymmetrisk forhold der den andre blir ute av stand til å utfolde den utvungne friheten som skal kjennetegne et godt og likeverdig forhold. Men det gjør også at ens egne livsmuligheter blir innsnevret⁵⁹ da det ikke lenger har sans for det som ikke er nyttig, det som ikke tjener en selv. Som Henriksen peker på, kommer dette av at det er dette,

---

⁵⁴ Henriksen, 2003, s.159.

⁵⁵ Ibid., s.193.

⁵⁶ Ibid., s.194.

⁵⁷ Ibid., s.209.

⁵⁸ Ibid., s.195.

⁵⁹ Ibid., s.193.

gleden over det frie og unyttige, som virker frigjørende for mennesket, på den måten at det frigjør det fra bekymring for sitt eget og den stadige omsorg for seg selv.⁶⁰

Henriksen trekker også frem et begrep, som vi blant annet finner igjen hos Aristoteles, når han snakker om livsmuligheter, nemlig *potensialitet*. Potensialitet handler om ikke virkeliggjorte muligheter, de har potensial til å bli noe mer enn de allerede er, derav ordet potensialitet. Som Aristoteles også sier: «Det mulige er det som har den svakeste grad av virkelighet».⁶¹ Det mulige har altså et potensial til å få en sterkere grad av virkelighet. Begrepet gjør det derfor mulig å se livet i en spenning mellom mulighet og virkelighet. Konsekvensen av en innsnevring av livsmulighetene blir derfor at vi ikke blir i stand til å virkeliggjøre alle de muligheter vi er gitt til å virkeliggjøre, og mennesket havner igjen i en situasjon der det går bort fra sin bestemmelse.⁶²

Gjennom sin egosentriske selvtutfoldelse kan derfor mennesket, ikke bare selv gå bort fra sin bestemmelse, men også hindre andre ifra å leve i takt med sin bestemmelse, da de livsmuligheter de er gitt til å virkeliggjøre har blitt innsnevret, eller til og med destruert.⁶³ Den måten vi kan gjøre noe med dette på er, som Henriksen viser til, å erkjenne vår egen potensialitet. Gjennom denne erkjennelsen blir mennesket i stand til å «ransake seg selv og spørre om det er på rett vei, om det gjør det rette, og ikke bare [turer] frem uten noen som helst form for eksternt perspektiv på hva det gjør.»⁶⁴ Men for å gjøre dette må det i tillegg vite hva det har forfeilet, og her er forkynnelsen av mennesket som Guds bilde som fornyes i Jesus Kristus svært sentral.⁶⁵

Endelighet

Gud er evig, ikke begrenset av tid, er ikke knyttet til tid og rom, men overskuer det hele, er i alle situasjoner og relasjoner på en gang, og integrerer alle perspektiver til ett samlende perspektiv. Mennesket derimot tar en gitt plass i tid og rom, og lever en begrenset tid, mens Gud er evig er vi preget av endelighet. På grunn av denne grunnleggende forskjellen mellom mennesket og Gud kan vi aldri ta Guds plass, til tross for at vi støtt og stadig forsøker.⁶⁶

Henriksen snakker om hvordan endelighet betyr at vi lever ut i fra et gitt perspektiv, i en spesifikk situasjon og kontekst. Begrensninger vi som mennesker erfarer og har visshet om

---

⁶⁰ Henriksen, 2003, s.195.

⁶¹ Aristoteles i Henriksen, 2003, s.195.

⁶² Henriksen, 2003, s.195.

⁶³ Ibid., s.196.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid., s.197.

– vi erfarer dermed vår endelighet. Selv om mennesket aldri, i hvert fall ikke på egenhånd,⁶⁷ kan tre ut av sin endelighet, kan det heve seg ut over denne gitte og umiddelbare situasjonen. Dette skjer når mennesket utvider horisonten mot det uendelige, det som ligger utenfor den begrensede tiden som er menneskets liv, og mot det overskridende.⁶⁸

Synden vil dog jobbe imot en slik åpning mot en videre horisont, den gjør at mennesket, i stedet for å se det uendelige og den større sammenhengen det er satt inn i, absolutterer en gitt situasjon og ett gitt perspektiv, og ser hele sitt liv ut ifra dette.⁶⁹ Mennesket tenker da at *dette*, her og nå, *er alt som teller*.⁷⁰ Det får igjen en egosentrisk innstilling,⁷¹ der jeget og den situasjonen det er i her og nå, blir utgangspunkt for hvordan det forstår seg selv som individ.⁷² Det paradoksale i å tenke slik blir, som Henriksen påpeker, at endeligheten fornektes. Altså lukkes ikke bare mennesket her av for det uendelige og overskridende, men også for hva det faktisk *er* – preget av endelighet. Mennesket ønsker selv å føle at det har all kontroll og all makt, men gjennom å erkjenne sin endelighet blir mennesket møtt av døden som en reell makt. En makt som minner det på at det ikke besitter all makt, den minner mennesket på at dette *ikke* er alt som teller. I stedet for å møte den realiteten som døden er, fornekter mennesket den, gjennom å prøve å skjule sin endelighet. Det holder fast på sin endelighet samtidig som det fornekter det, og lukker dermed av for alt som er utenfor seg selv – mennesket lukker av for Gud.⁷³

Irreversibilitet

Som Henriksen nevner når han snakker om endelighet tar mennesket en gitt plass i tid og rom.⁷⁴ Av dette følger det også at vi lever i en gitt form for tidsrekkefølge, som vi ofte kaller naturens utvikling eller menneskehetens historie. Grunnen til at vi kan si at det er en gitt tidsrekkefølge er at utviklingen skjer i kun én retning, der fortid er det som er gjort, det som har skjedd, det som ligger bak oss, det vi ikke kan få ugjort. Fremtiden er det som ligger foran, det uforutsigbare, der det som skjer ikke nødvendigvis kan føres tilbake til det som kom før det. Denne rekkefølgen kan vi ikke snu om på, vi kan ikke reversere den, og derfor kan det sies at menneskelivet er *irreversibelt*.⁷⁵

---

⁶⁷ Henriksen, 2003, s.256.

⁶⁸ Ibid., s.197.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid., s.198.

⁷¹ Ibid., s.195.

⁷² Ibid., s.197.

⁷³ Ibid., s.198.

⁷⁴ Ibid., s.197.

⁷⁵ Ibid., s.198.

Henriksen trekker frem to punkter som viktige konsekvenser for irreversibiliteten, den første konsekvensen er «a) Vi kan ikke selv skape eller frembringe liv av det som ikke lever». Når vi skal forplante oss eller frembringe liv, er det utenfor vår makt å skape med noe som ikke allerede finnes, for å skape eller frembringe liv må vi bruke det som allerede lever og eksisterer. Den andre konsekvensen er at «b) [...] vi heller ikke [kan] bringe det som er dødt, tilbake til live.»⁷⁶

Irreversibiliteten peker derfor noe viktig, nettopp at menneskets makt over livet ikke er ubegrenset. Det peker altså på forskjellen mellom mennesket og Gud, der menneskets makt er begrenset, mens Guds makt er ubegrenset. Men der Gud er en *positiv makt* i form av å være skaper og livgiver, kan mennesket under syndens synsvinkel tilrane seg en *negativ makt* over andres liv ved å tilintetgjøre det.⁷⁷ Og på samme måte som at når noe som er skapt av Gud har irreversible konsekvenser, har denne negative makten, mennesket tilegner seg, også irreversible konsekvenser. Og det er nettopp dette, at det ikke kan bli ugjort, som gjør død og drap til så alvorlige fenomener i etikk og teologi.⁷⁸

Interdependens

Som vi har sett tidligere er relasjonsaspektet spesielt viktig for Henriksen når det kommer til mennesket som Guds bilde. Og det er dette som står i fokus når Henriksen snakker om interdependens. Han snakker her om at gjensidig avhengighet, altså interdependens, er et kjennetegn på livet, og at dette viser seg i hvordan mennesket hele tiden er henvist til noe utenfor seg selv for å kunne leve, det være seg Gud eller andre mennesker.⁷⁹

Når mennesket er preget av synd vil denne gjensidigheten destrueres. Som vi har sett Henriksen snakke om også tidligere skjer dette ved at mennesket etablerer asymmetriske relasjoner, der det selv ønsker kontroll og den andre blir et instrument som det bruker til sitt eget formål. Dette viser seg ofte i manglende evne til empati og omsorg for den andre. I den overdrevne bekymringen og omsorgen for seg selv mister mennesket kapasitet til å se den andre.⁸⁰

I etableringen av disse asymmetriske relasjonene skjer det en løsrivelse, mennesket prøver å gjøre seg uavhengig av den andre. Ikke uavhengig på den måten at det ikke kan bruke den andre som et instrument, men heller gjennom at mennesket her ikke gir noe inn i relasjonen til den andre. Spesielt ønsker mennesket her å komme unna denne relasjonen for å

---

⁷⁶ Henriksen, 2003, s198.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid., s.199.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid., s.199.

gjemme bort og komme unna sin egen sårbarhet. Det som skjer her er at mennesket misforstår sitt behov for *selvstendighet*. Der løsrivelse handler om uavhengighet, er selvstendighet preget av individualitet, altså at mennesket er et individ.⁸¹ Denne individualiteten utvikles i en relasjon preget av gjensidig avhengighet, der mennesket møter den andre med empati og omsorg, som en *annen*, med egne evner og behov, og på samme måte den andre veien. Da får vi en symmetrisk relasjon der begge sider får sin selvstendighet og individualitet ivaretatt.⁸²

Dette er hvordan Henriksen løser Ebelings spørsmål: «Hvordan kan mennesket henge og prisgi seg til sine medmennesker, uten å miste sin egen identitet, men tvert imot få den bekreftet gjennom dette?»⁸³ Preget av synd blir resultatet dog ikke like optimalt som i en relasjon bygget på denne gjensidige avhengigheten. Her vil denne gjensidigheten destrueres. Resultatet er ikke bare at man løsriver seg fra relasjonen, men også at man gjennom objektivisering og instrumentalisering frakjenner den andre sin individualitet. Den andre blir ikke anerkjent som en *annen*, med egne behov og evner, men blir i stedet et objekt og et instrument for vårt eget formål. Det blir satt et krav til den andre om å stille opp på en måte som gjør at fullstendig overser sin egen individualitet.⁸⁴

Slik frakjennelse av individualitet har spesielt kvinner blitt et offer for opp igjennom historien. Kvinnens identitet har blitt sterkt knyttet til sin ektemanns og families identitet, gjennom å være et instrument for disses behov. Eksemplene på dette er mange, og i bibelen kan vi se flere eksempler på hvordan kvinner frakjennes sin individualitet, blant annet gjennom hvordan de ofte adresseres som sin manns kone, og ikke bare ved sitt eget navn. Dette ser vi for eksempel i 1. Mos 12ff når det er snakk om Sarai, her omtales hun ganske konsekvent, i litt ulike vendinger, som «Sarai, Abrams kone» (1 Mos 12,17). Sarai identifiseres i teksten som Abrams kone, fremfor å si noe om hvem hun faktisk er. Hun får sin identitet ut ifra hvem hennes mann er, og ikke med grunnlag i hvem *hun* er.⁸⁵

I møte med folkemord og undertrykkelse kan vi også se en slik frakjennelse. Her blir ikke det enkelte mennesket sett på som individer, deres individualitet anerkjennes ikke, men de blir heller identifisert som en del av en folkegruppe, rase, troskonfesjon eller stamme. Den enkeltes behov, evner, tanker og følelser blir ikke anerkjent, men hele gruppen man tilhører blir heller karakterisert på én spesifikk måte, og da som regel på en meget negativ og nedlatende måte. Når man frarøver disse menneskene sin individualitet og svartmaler den

---

⁸¹ Henriksen, 2003, s.200.

⁸² Ibid., s.201.

⁸³ Ebeling i Henriksen, 2003, s.200.

⁸⁴ Henriksen, 2003, s.200.

⁸⁵ Ibid.

gruppen man identifiserer dem som en del av gjør de(n) som gjør urett mot dem det lettere for seg selv å utføre uretten, da man ikke trenger å la seg berøre av den enkeltes følelser.⁸⁶

Internitet

Når Henriksen her snakker om internitet er det vekselvirkningen mellom det indre, *jeget*, vår selvbevissthet, tanker og følelser, og det ytre, som er alt det som er utenfor oss selv. Han snakker om at dette er noe som finnes i alt som lever. Dette indre, at vi er bevisste på oss selv som et subjekt, settes her som en forutsetning for å møte verden som noe annet enn oss selv, noe som ligger mer i det ukjente enn det jeget gjør. Når vi har denne bevisstheten kan vi identifisere alt annet som noe som ikke er *meg*.⁸⁷

En viktig faktor i denne vekselvirkningen er samvittigheten. Her trekker Henriksen frem Ebelings tanker om temaet. Han forklarer samvittigheten som det at mennesket kan vite at det er noe utenfor det selv som kan prege det. Samvittigheten forteller mennesket at noe annet enn seg selv har en relasjon til dets liv som både er intern og normativ. Den andre sier her noe om hvem mennesket er og skal være, den andre her både som andre mennesker, men også Gud. Gjennom samvittigheten kan mennesket finne ut hvordan det skal leve i relasjon til den andre.⁸⁸ Dårlig samvittighet er da bevisstheten rundt at man ikke lever på den måten vi får kunnskap om gjennom det sosial samspillet med den andre. Det er dog ikke slik at denne dårlige samvittigheten alltid trenger å være berettiget, men er berettiget der fordringen som er gitt i det sosiale samspill er rimelig, noe man kun kan finne ut av ved å søke andres perspektiver, og ikke bare sitt eget.⁸⁹

Når samvittigheten preges av synd vil vi da stenge av for disse perspektivene og fordringene, og man lukker dermed av for sin egen samvittighet. Samvittigheten er nemlig avhengig av det sosiale samspill og at man tilegner seg andres perspektiver. Når man ikke deltar i denne vekselvirkningen blir derfor samvittigheten satt til side. Man blir ikke kvitt den, men det syndige mennesket ignorerer den, gjennom å ignorere andres påvirkning på en selv. Samvittigheten er altså en viktig faktor for å kunne leve i gode relasjoner til den andre, men synden gjør at den undertrykkes.⁹⁰ Og det samme skjer da som nevnt når Henriksen snakker om *interdependens*, at den andres behov og følelser ikke anerkjennes.⁹¹

---

⁸⁶ Henriksen, 2003, s.201.

⁸⁷ Ibid., s.203.

⁸⁸ Ibid., s.203.

⁸⁹ Ibid., s.204.

⁹⁰ Ibid., s.204.

⁹¹ Ibid., s.200.

Språklighet

Selv om overskriften peker mot at dette har noe å gjøre med språk, slik vi ofte forstår det, er det ikke konkrete språk det er snakk om her. Det handler heller om kommunikasjon, der det er snakk om både evner til å kommunisere og til å ta imot noe som blir kommunisert. I en teologisk positiv utforming er dette som vi skal ta imot et *Ord* som mennesket er henvist til å tro på for at dets liv skal bli sant. Dette Ordet er noe ytre, noe som har blitt kommunisert fra en verden der premissene ikke er satt av menneskene.⁹²

Preget av synden vil mennesket bruke disse kommunikasjonsevnene for egen vinning, ved å forme andre for seg selv.⁹³ Altså blir de kommunikasjonsevnene mennesket skal bruke for å ta imot Ordet som vi skal tro på brukt mot sin hensikt, det blir brukt for å oppnå makt i stedet for å åpne opp for Gud som er den som egentlig sitter med makten. Vi stenger dermed av for Ordet, og er ikke mottakelig for det.⁹⁴ I tillegg skaper dette et asymmetrisk forhold mellom mennesker, der kommunikasjonen gagnar det ene menneskets identitetsdannelse, men ikke det andres. Den instrumentelle bruken av den andre kommer også frem her, som den har gjort i flere av punktene over.⁹⁵

Som en kort sammenfatning av 2.2.4 kan vi si at de kjennetegnene ved livsfenomenet som Henriksen har hentet fra Ebeling, men som han selv har utdypet,⁹⁶ peker på mye av det samme. Det som kanskje er viktigst å merke seg her er at alle elementene som her er listet opp peker mot at mennesket som synder, uansett hvor mye det er bevisst på og anerkjenner det gitte som noe annet enn seg selv, ikke vil ha mulighet til å leve livet på en måte som ivaretar disse aspektene ved livet slik de er ment til å bli ivaretatt. Dette skjer gjennom at mennesket bruker det gitte instrumentelt for sitt eget formål, og for dannelse av egen identitet.⁹⁷

2.2.5 Synd som narsissisme

Selv om narsissisme først og fremst er et begrep med forankring i psykologien har moderne teologi en tendens til å trekke frem dette begrepet og identifisere det som det teologien beskriver som synd.⁹⁸ Henriksen er enig i at det er likheter mellom disse to fenomenene, men han er likevel ikke enig i at de entydig kan knyttes sammen, dette fordi at til forskjell fra synden kan narsissismen ha positive sider i identitetsdannelse i form av

---

⁹² Henriksen, 2003, s.205.

⁹³ Ibid., s.206.

⁹⁴ Ibid., s.205.

⁹⁵ Ibid., s.206.

⁹⁶ Ibid., s.194.

⁹⁷ Ibid., s.206.

⁹⁸ Ibid., s.207.

selvbekreftelse og speiling.⁹⁹ Men som sagt er det flere likheter, og det kan derfor være til hjelp å prøve å forstå narsissisme for å få en bedre forståelse av hva synd er.

Når Henriksen selv skal beskrive narsissisme trekker han frem to hovedaspekter. Det første er at mennesket er skapt og er dermed gitt å være sett og kjent av Gud, men det narsissistiske mennesket prøver å søke dette andre steder, borte fra Gud. Det prøver å bli sett av seg selv og av andre. En slik form for selvbekreftelse kan ha positive sider også, men som det her beskrives har det en negativ påvirkning på menneskets relasjon til Gud.¹⁰⁰ Det andre han trekker frem er menneskets ønske om å gjøre seg selv til Gud. Dette så vi også tidligere i hans definisjon i *Guds virkelighet* der han skriver: «Synden innebærer at mennesket selv vil være Gud, dvs. den instans som alt i virkeligheten bestemmes ut fra.»¹⁰¹ Her er narsissismen lik fordi også den gjør at mennesket ønsker å være sentrum, og tar utgangspunkt i seg selv for hvordan det forstår verden. Om man da snakker om det teologisk kan vi forstå det slik at mennesket her prøver å ta Guds plass, ved å gjøre seg selv til Gud. Samtidig peker Henriksen også på at mennesket her kan gjøre noe annet skapt til Gud. I begge tilfeller forholder mennesket seg til det skapte som noe som er til for jeget, for dets lyster, streben og interesser, samtidig som det er noe som det kan hengi seg helt og fullt til. Dette gjør at skillet mellom mennesket og det skapte viskes ut, og at mennesket blir ute av stand til å oppfatte seg selv med utgangspunkt i noe annet enn det skapte. Gud blir ikke lenger noe mennesket kan forstå seg selv og danne sin identitet ut ifra.¹⁰²

Det andre aspektet her finner vi igjen som et sentralt tema i psykiateren Horst-Eberhard Richters bok *Der Gotteskomplex*, som Henriksen her viser til. Richter tar her utgangspunkt i hva som skjer når gudstroen forsvinner. Her skjer igjen det som Henriksen har vært inne på også tidligere i sin tekst, mennesket setter seg over alt det skapte og prøver å kontrollere det slik at det tjener til sitt formål. Dette gjør det for å føle at det har makt. Den tryggheten og allmakten som var grunnet i gudstroen kompenseres for.¹⁰³ Den nye trygghetsfølelsen blir sikret av jegets selvbevissthet.¹⁰⁴

En annen grunn til at behovet for å skape trygghet for seg selv blir så stort er at tapet av gudstroen, ifølge Richter fører til angst.¹⁰⁵ Denne angsten kommer av at mennesket kjenner at noe mangler og at det ikke kan sørge for trygghet på egen hånd, selv om det forsøker.

---

⁹⁹ Henriksen, 2003, s.214.

¹⁰⁰ Ibid., s.207.

¹⁰¹ Henriksen, 1994, s.121.

¹⁰² Henriksen, 2003, s.207.

¹⁰³ Richter hos Henriksen, 2003, s.208.

¹⁰⁴ Ibid., s.209

¹⁰⁵ Ibid., s.208.

Følelsen av utilstrekkelighet og sårbarhet undertrykkes, og mennesket tar på seg det Richter kaller for narsissistisk pansring. Det stenger seg av fra det som er utenfor det selv som minner det på dets sårbarhet, avhengighet og lidelse, gjennom å opptre hånlig, kaldt, spottende osv. Å inngå i relasjoner vil derfor ikke være mulig, med mindre man inntar en dominerende posisjon.¹⁰⁶ Som vi så i 2.2.4 når Henriksen snakket om interdependens, vil den andre i en slik relasjon bli frakjent sin individualitet, og anerkjennes ikke lenger som en annen, men heller som et objekt og/eller instrument som er til for jegets formål.¹⁰⁷

Et annet kjennetegn ved livet vi så på i 2.2.4 var det som Henriksen kaller for endelighet.¹⁰⁸ Richters forståelse av endelighet har et spesielt fokus på lidelse. Den narsissistiske pansringen vil her stenge av for erkjennelsen av menneskets endelighet. Mennesket prøver på forskjellige måter å unngå å forstå seg selv som endelige vesen. Det kan fornekte lidelsen gjennom å ikke anerkjenne den som en del av livet, ved å unngå den og fortrenge den, eller ved at det hever seg over det og forakter den. Det er spesielt i møte med døden denne narsissistiske pansringen og gudskomplekset kommer best til uttrykk. Her marginaliserer man de svake, spesielt de eldre i samfunnet, da disse minner en på at livet ikke er evig. Gjennom konsum, helsehysteri osv. unngår man å føle på sårbarhet og lidelse, og man utsetter seg for risiko og viser sitt dødsforakt for å føle at også døden er noe man kan kontrollere.¹⁰⁹

En slik måte å forholde seg til sin endelighet og sin sårbarhet på mener Richter er hemmende for menneskets sosiale og relasjonelle liv. Og at den eneste måten mennesket kan komme seg ut av dette tankesettet på, er gjennom å erkjenne at livet er preget av avhengighet, sårbarhet og lidelse. Uten denne erkjennelsen kan ikke menneske inngå i gode og symmetriske relasjoner.¹¹⁰

Av andre teorier på narsissistisk identifikasjon trekker Henriksen blant annet frem Sigmund Freud og Donald Winnicott. Begge to fokuserer på narsissisme i barnets utvikling, men der det ser ut til at Freud peker på at barnet vokser av seg den narsissistiske identifikasjonen, om det bare blir møtt på rett måte og realitetsorientert,¹¹¹ peker Winnicott på dette fenomenet som noe fortsettende og vedvarende, der barnet i møte med sitt indre liv og den ytre verden danner sin identitet og sin forståelse av verden.¹¹² Men som Henriksen sier er

---

¹⁰⁶ Henriksen, 2003, s.209.

¹⁰⁷ Ibid., s.200.

¹⁰⁸ Ibid., s.197.

¹⁰⁹ Ibid., s.209-210.

¹¹⁰ Ibid., s.210.

¹¹¹ Ibid., s.208.

¹¹² Ibid., s.211.

det en ting som går igjen uansett hvilken teori man snakker om. Nemlig det at den narsissistiske identifikasjonen er knyttet til møtet med den andre. Det er derfor viktig å skjelle mellom narsissisme som et grunnbehov i mennesket, som noe som er nyttig for menneskets personlighetsutvikling, gjennom dets samspill med den andre og det skapte, og narsissistisk forstyrrelse som oppstår når mennesket ikke utvikler evner til å forholde seg til den andre og det skapte på en god måte, men heller bruker alt til sitt eget formål, og evner ikke å se den andres sak.¹¹³ Den narsissistiske forstyrrelsen kommer aller tydeligst frem i form av mangel på empati. Med en slik skjelning blir det derfor feil å identifiserer narsissisme som noe utpreget negativt, da det kan bidra positivt i menneskets utvikling av dets identitet og personlighet.¹¹⁴

2.2.6 Synd – moralsk kategori eller noe mer?

Som nevnt i innledningen har jeg fått inntrykk av, gjennom samtaler med andre kristne og gjennom taler og prekener jeg har hørt, at når man skal snakke om synd, og hva synd er, snakker man om det som noe som utelukkende handler om moral – hva man skal og ikke skal gjøre. Men er det noe mer enn det? Som vi har sett tidligere peker Henriksen på flere ting som handler om andre ting enn moral og handlinger når han skal beskrive syndsfenomenet, og det er også den grunnholdningen han har. Ifølge ham er ikke synd primært en moralsk kategori. Men han gjør det likevel klart at synd og moral ikke er løsrevet fra hverandre, men påpeker heller at synd er mer enn bare moral, eller mer presist umoral.¹¹⁵

Henriksen peker på flere problemer med å identifisere synd utelukkende som umoral og handlinger. Et av problemene han trekker frem henter han fra Ebeling, som argumenterer for at en slik forenklet forståelse av synd ufarliggjør og utvendiggjør synden. Den blir noe mennesket kan kontrollere gjennom ulike normer,¹¹⁶ og etablerer dermed selv betingelsene for hvorvidt det er rettferdig eller synder.¹¹⁷ Mennesket kan da komme til erkjennelsen av seg selv som syndfrie når det ikke finner noe synd i sitt ytre handlingsliv.¹¹⁸ Et eksempel på dette, som Henriksen trekker frem, er fortellingen om den rike mannen i Mark 10:17ff, som mener han har gjort seg selv rettferdig gjennom sitt handlingsliv, men som blir bedrøvet og går når han blir bedt om å gi bort alt han eier. Historien viser at det å gjøre seg selv rettferdig gjennom gjerninger ikke er mulig, og at gjennom å bare tenke på hvordan han kan gjøre seg

---

¹¹³ Henriksen, 2003, s.211.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid., s.167.

¹¹⁶ Ebeling i Henriksen, 2003, s.169.

¹¹⁷ Henriksen, 2003, s.168.

¹¹⁸ Ebeling i Henriksen, 2003, s.169.

selv rettferdig har han glemt noe viktig, nemlig Gud. Mannen har gjort seg selv til Gud gjennom å tenke at han kan rettferdiggjøre seg selv og ikke med tillit til at dette er noe kun Gud kan gjøre.¹¹⁹ Henriksen peker her på at rettferdighet ikke primært er knyttet til menneskets handlinger, men at det handler om «hvorvidt mennesket *anerkjenner og lever i tro til at det er Gud som girt mennesket alt det trenger, ufortjent og av kjærlighet og nåde.*».¹²⁰ Mennesket kan altså ikke rettferdiggjøre seg selv gjennom handlinger, men blir rettferdiggjort gjennom sitt forhold til Gud.

Et annet problem med å se på synd primært som en moralsk kategori er at vi kan få en syndserkjennelse som er uavhengig av gudserkjennelsen. Når mennesket forstår seg selv som synder ut ifra sine handlinger tar erkjennelsen utgangspunkt i mennesket selv, og ikke nødvendigvis i det felleskapet mennesket egentlig skal ha gjennom sin gudbilledlighet.¹²¹ Henriksen mener derfor det er viktig at mennesket først forstår seg selv som Guds bilde, og at det dermed kan forstå seg selv som synder ut ifra det negative forholdet, uttrykt som mistillit, det har til Gud. Først når man har kommet til denne erkjennelsen kan man begynne å trekke inn moral, da dets umoral ikke er grunnlaget for dette negative forholdet, men det er heller et resultat av det.¹²² Dette kommer tydelig frem når han sier: «Mennesket er ikke synder fordi det er umoralsk, men det er umoralsk fordi det er synder.».¹²³ Umoral er altså å forstå som et resultat av menneskets synd, og ikke som det synd primært er. Han legger også frem en kontrast til dette for å understreke sitt poeng når han sier at «fordi mennesket er *imago Dei* kan det handle moralsk, men er ikke *imago Dei* fordi det handler moralsk.».¹²⁴ Moral og umoral er som vi her ser ikke det som er bestemmende for om mennesket er Guds bilde og synder, men er heller et resultat av at det er disse to.

Et fenomen som er naturlig å snakke om når vi snakker om forståelsen av synd som umoral er *sanselighet*, dvs. menneskets evne til å nyte livets goder og tilfredsstillende sine behov. Det er som regel snakk om kroppslige behov, som mat, sex, penger osv.¹²⁵ og forbindes ofte med lyst, men det kan selvfølgelig også være snakk om behov som går på menneskets indre liv og lyster, men som strekker seg mot det ytre og søker det ytre, da kan vi snakke om bekræftelse, makt, nærhet (kan også være fysisk) osv.¹²⁶ Selv om denne sanseligheten ofte blir knyttet direkte til synd, kanskje spesielt når det gjelder menneskets seksuelle behov, går

---

¹¹⁹ Henriksen, 2003, s.169.

¹²⁰ Ibid., s.168.

¹²¹ Ibid., s.167.

¹²² Ibid., s.168.

¹²³ Ibid., s.167.

¹²⁴ Ibid., s.168.

¹²⁵ Ibid., s.214.

¹²⁶ Ibid., s.215.

Henriksen bort fra en slik forståelse av synden. Det er ikke, ifølge ham, sanseligheten i seg selv som er synd, men det er heller hvordan den blir brukt i menneskets livskonstruksjon som er problemet.¹²⁷ Det Henriksen her viser til er at sanseligheten i seg selv ikke er synd, men at synden kan påvirke sanseligheten slik at den får en destruktiv innvirkning på menneskets liv, spesielt med tanke på dets forhold til Gud. Når mennesket vender seg mot seg selv og bruker sanseligheten kun for seg selv kan mennesket glemme Gud i sin sanselige nytelse. Synden påvirker altså sanseligheten på den måten at den rettes kun mot mennesket selv, og det glemmer dermed det felleskap med Gud som det er skapt til.¹²⁸ Denne sanseligheten kan da, når den er preget av synd, utvikle seg til det vi vil karakterisere som umoral. Det være seg gjennom utroskap, stjeling, voldelig maktutøvelse og lignende. Vi ser da at umoralen kommer som et resultat av at synden preger menneskets livsutfoldelse, og ikke er synden i seg selv, da ikke all sanselighet som preges av synd nødvendigvis vil resultere i umoral.¹²⁹

En innvending mot en tanke om synd som noe annet en primært en moralsk kategori, som Henriksen selv trekker frem, er hvordan begrepet ofte brukes i om enkelthandlinger i bibelen. Henriksen svarer på dette med å si at vi må forstå denne bruken først og fremst adresserer enkelthandlinger som menneskets motsigelse mot Gud, altså kan handlingene sies å være synd fordi det er slik mennesket viser sin mistillit til Gud på. Igjen er handlingen et resultat av synd, og ikke synden i seg selv.¹³⁰

For å unngå moralisering av syndsbegrepet argumenterer Henriksen også for at det er viktig å skjelle mellom synd og skyld. Der skylden er uttrykk for menneskets fremmedgjøring fra seg selv og sin bestemmelse. Skylden kommer når mennesket ikke oppfyller den bestemmelsen det har i relasjon til andre mennesker og til Gud, men også seg selv. Mennesket føler på at det ikke lever slik det bør leve, en følelse som kommer både fra de tingene det vet det skal gjøre og være, men ikke gjør, men også de tingene som ligger i menneskets underbevissthet. Men det at mennesket pådrar seg en slik skyld er ikke det som gjør mennesket til en synder, det er heller motsatt, mennesket pådrar seg skyld fordi det er en synder.¹³¹

---

¹²⁷ Henriksen, 2003., s.216.

¹²⁸ Ibid., s.217.

¹²⁹ Ibid., s.168.

¹³⁰ Ibid., s.220.

¹³¹ Ibid.

3 Drøfting

I del 2 har jeg nå sett nærmere på Henriksens forståelse av synd, og vil nå i denne delen bruke dette for å se på *om vi kan forstå synd som egosentrisitet, og hvordan vi kan forstå synd som egosentrisitet*.¹³² Jeg kommer her til å følge rekkefølgen i analysedelen ganske tett, men vil dog slå sammen noen av punktene som jeg mener er sammenfallende i tematikk, og kan derfor drøftes under samme tematikk. Dette innebærer at jeg først vil ta for meg Henriksens generelle syn og drøfte det opp mot problemstillingen, før jeg går litt mer i detalj på hva som ligger bak dette. De underkapitlene fra del 2 jeg har slått sammen er 2.2.1 og 2.2.2, som vil bli samlet under tittelen «Syndefall». I tillegg er 2.2.3 og 2.2.4 slått sammen under tittelen «Synden i livet».

Før jeg går inn i drøftingen kan det være greit å gjenta hvilken forståelse av egosentrisitet som legges til grunn her. Som sagt i innledningen har jeg her tatt utgangspunkt i Pannenberg's forståelse av begrepet i *Anthropology in Theological Perspective*. Her beskrives begrepet først og fremst som en måte for mennesket å forstå og konstruere verden på, der egoet, altså jeget står i sentrum for alt. Mennesket tar utgangspunkt i egoet når det skal forstå hvordan verden fungerer. I dette ligger også en tanke om at alt utenfor mennesket er til for egoet og dets formål.¹³³ Som i innledningen vil jeg igjen påpeke at egosentrisitet, slik det blir brukt her, ikke er sunn selvkjærlighet og selvomsorg.¹³⁴

Pannenberg tilbyr også et antonym til egosentrisiteten, som vi her kaller eksentrisitet. Dette beskriver han som evnen til å se andre som noe annet enn seg selv, og noe som har egne behov. Eksentrisiteten gjør at mennesket tar utgangspunkt i noe utenfor seg selv når det forstår verden. Det forstår seg selv som et relasjonelt vesen, og det står dermed som en kontrast til egosentrisiteten.¹³⁵ Som sagt utelukker ikke dette sunn selvkjærlighet, selvomsorg og selverkjennelse, men er heller med på å hjelpe menneske med dette.¹³⁶

Det gjennomgående temaet i Henriksens syndsforståelse i *Imago Dei* er at mennesket preget av synden går imot sin bestemmelse som Guds bilde, ved at det ikke lever i den skapelsesordning¹³⁷ og det felleskap som denne bestemmelsen innebærer.¹³⁸ Synden gjør altså at mennesket går bort fra det som det er ment til å være. En slik tankegang finner vi igjen blant annet hos dr. philos. Leif Gunnar Engedal, i *Gudsrelasjon, primærrelasjoner og den*

---

¹³² Jf. Problemstilling

¹³³ Pannenberg, 1985, s.84-85

¹³⁴ Se 1.4.1

¹³⁵ Pannenberg, 1985, s.85.

¹³⁶ Se 1.4.1

¹³⁷ Jf. Augustin i Henriksen, 2003, s.161.

¹³⁸ Henriksen, 2003, s.113.

intrapsykyiske scene, hvor han snakker om at mennesket ikke bare lever i en tilstand av fremmedgjøring i sitt forhold til Gud, men er også fremmedgjort for seg selv ved at menneske ikke *er* det det *er*. Det han mener med dette er at det mennesket egentlig *er* og er bestemt til å være, er noe som mennesket nå *ikke* er på grunn av den tilstanden mennesket er i.¹³⁹ For å lettere kunne snakke videre om det kan vi bruke begrepene Paul Tillich benytter seg av når han snakker om disse to tilstandene. Han snakker om det mennesket egentlig er og er bestemt til å være som menneskets *essens*, mens det mennesket er når det er preget av synden kaller han for menneskets *eksistens*.¹⁴⁰ Når Henriksen snakker om mennesket preget av synd, og hvordan dette handler om manglende ivaretagelse av sin bestemmelse som Guds bilde, er det mennesket i sin *eksistens* han snakker om.¹⁴¹ Måten mennesket ikke ivaretar denne bestemmelsen, men heller går imot den på er at det gjør seg selv til utgangspunkt for hvordan verden konstrueres, og prøver dermed å ta Guds plass og selv bli Gud, evt. gjør det noe annet skap til Gud, slik at det tjener kun til menneskets eget formål. Vi ser at en slik forståelse har flere likheter med forståelsen av begrepet egosentrisitet, slik det har blitt forklart tidligere. Om vi tar utgangspunkt i Henriksens generelle forståelse av synd er det derfor mulig å forstå synd som egosentrisitet, da det her handler om at mennesket gjør egoet til sentrum for hvordan det konstruerer og lever sitt liv, og gjennom det vender seg bort fra Gud, ved å vende seg innover mot det selv. Synd hos Henriksen sies å være at mennesket ikke ivaretar sin bestemmelse, dette innebærer at mennesket vender seg innover mot seg selv, og ønsker å være Gud selv. Altså er det mulig å forstå synd som egosentrisitet.¹⁴²

Samtidig ser vi at mennesket preget av synden, også kan vende seg utover mot andre deler av det skapte, utenfor seg selv, og som nevnt i forrige avsnitt kan det også gjøre dette til en avgud.¹⁴³ Altså kan synden her også virke eksentrisk, nettopp ved at det vender seg ut mot noe annet, noe som ikke er Gud, og som dermed igjen gjør at mennesket vender seg bort fra Gud, og det felleskapet det er bestemt til å ha med Gud. Samtidig trenger ikke denne eksentrisiteten å være en del av det syndige i mennesket, men kan heller være et tegn på at menneskets gudbilledlighet aldri går helt tapt.¹⁴⁴ Men for å gi et ordentlig svar på hvordan synd kan forstås som egosentrisitet, og ikke minst hvorvidt det kan forstås slik, må vi gå litt nærmere innpå de ulike aspektene ved synd som Henriksen legger frem.

---

¹³⁹ Engedal, 1996, s.15.

¹⁴⁰ Tillich, 1964, s.35.

¹⁴¹ Henriksen, 2003, s.150.

¹⁴² Ibid., s.157ff.

¹⁴³ Ibid., s.207.

¹⁴⁴ Ibid., s.149.

3.1 Syndefall

Hva kan syndefallsfortellingen fortelle oss om hva synd er? Er det selve handlingen – spisingen av frukten – som er synd, eller ligger det mer i det? For å legge et grunnlag for å svare på dette, vil jeg støtte meg til Henriksen og Ricoeurs forståelse av fortellingen som en fortelling som ikke prøver å fortelle om en konkret hendelse i tiden, men som heller sier noe om hele menneskeheten gjennom alle tider, der Adam er et symbol på hele menneskeheten.¹⁴⁵

I 1. Mos 2:16-17 får mennesket forbud fra Gud om å ikke spise av treet til kunnskap om godt og ondt. Og at konsekvensen av å gjøre dette var at det ville dø. Når mennesket så gjør dette, handler det i mistillit til Gud, og det felleskapet det har med Gud blir forandret, avstanden mellom Gud og menneske blir større, da det ikke lever like tett på Gud lengre. Også den relasjonen mennesket har til hverandre blir forandret, mennesket skammer seg over seg selv, hvordan det egentlig er, sin nakenhet, i møte med hverandre. Det blir fokusert på seg selv, og bekymrer seg over seg selv, den ser ut til å få en egosentrisk innstilling. Men gir egentlig fortellingen oss et klar overgang fra mennesket som ikke-synder til mennesket som synder?

Ricoeur viser hos Henriksen, og i sin bok *The Symbolism of Evil*, til at det ikke er noen klar logisk overgang i denne fortellingen. Ondskaper ligger som en mulighet hele tiden, og mennesket virker å ha mulighet til å handle i mistillit til Gud også før det spiser av treet.¹⁴⁶ Det er nettopp det *at* det er en mulighet, som gjør at vi ikke kan si klart at mennesket som synder først blir en realitet etter at det har spist av treet. Det kan derfor se ut til at fortellingen ikke ser ut til å prøve å fortelle om at mennesket går fra å ikke være synder til å bli synder, men at det heller prøver å si noe om at mennesket her benytter seg av den muligheten som allerede ligger i det til å synde. Mennesket kan leve og handle i mistillit til Gud.

Ut ifra dette kan man tenke at fortellingen sier noe om hvordan mennesket får kunnskap om at det kan handle i mistillit til Gud uten at det dør øyeblikkelig. Mennesket har da kunnskap om godt og ondt (Jf. 1 Mos 2,17) på den måten at det kan leve og handle etter begge deler, og at det vet at det ikke nødvendigvis vil dø øyeblikkelig, selv om det velger det onde. Det onde da ikke forstått rent moralsk, men som at mennesket ekskluderer sin bestemmelse som Guds bilde. Og mennesket forstår seg da som uavhengig av Gud, fordi det kan leve slik det vil uten at det dør øyeblikkelig, det ser ikke på seg selv som avhengig av Gud for at det skal leve, men setter sin lit til seg selv. Vi får her en overgang fra en eksentrisk innstilling, der menneske tar utgangspunkt i Gud, og ser på seg selv som avhengig av Gud for

---

¹⁴⁵ Henriksen, 2003, s.166; Ricoeur, 1967, s.162.

¹⁴⁶ Ricoeur i Henriksen, 2003, s.166; Ricoeur, 1967, s.163.

å leve, til at en egosentrisk innstilling, der mennesket tar utgangspunkt i seg selv, og forstår seg selv som uavhengig av Gud, og at det ikke er avhengig av noe annet for å leve.

Om man forstår det slik er det ett viktig spørsmål som må stilles: Er det en slik øyeblikkelig død Gud snakker om i 1. Mos 2:17? For å svare på dette kan det Henriksen sier om *endelighet*, som vi så på i 2.2.4, være til hjelp. Menneskets endelighet er, som vi så tidligere, det at mennesket tar en gitt plass i tid og rom, det lever kun i en begrenset tid, til forskjell fra Gud. Endeligheten innebærer med andre ord menneskets død. Så er da spørsmålet: var mennesket endelig også før det spiste av treet? I følge Henriksen vil svaret på dette være at menneskets endelighet var en realitet også før fallet, og det vil alltid være en realitet, og en del av mennesket.¹⁴⁷

Men som han også påpeker kan mennesket gjennom sitt felleskap med Gud leve evig. I kraft av å være i felleskap med Gud, som er evig, kan mennesket leve evig, til tross for sin endelighet.¹⁴⁸ Altså er mennesket avhengig av Gud for å leve evig, det kan ikke gjøre dette på egenhånd. Men synden peker bort fra dette felleskapet, mennesket preget av synden blir overbevist om at det ikke trenger det, at det ikke trenger Gud, det trenger bare seg selv. Konsekvensen av en slik innstilling, som synden setter mennesket i, er derfor at det ikke får leve evig, eller sagt på en annen måte at det dør.

Ut ifra en slik forståelse kan vi derfor tenke oss at den konsekvens som blir satt for å bryte Guds forbud, nemlig døden, ikke handler om at mennesket skal dø i det øyeblikket det bryter det. Som vi ser fra teksten i 1. Mos 3 skjer heller ikke dette. Men det er da heller snakk om at konsekvensen er at det felleskapet mennesket hadde, som det er bestemt til, destrueres i menneskets fall. Konsekvensen av dette blir da, som vi har sett, at mennesket ikke lever evig.

Når mennesket da ikke ser på seg selv som avhengige av Gud for å leve, stemmer ikke dette. Det som derimot har skjedd er at menneskets horisont har blitt snevret inn, det ser ikke lenger at felleskapet med Gud er noe det trenger, og at dette felleskapet gir det evig liv. Her ser vi en klar destruksjon av menneskets eksentrisitet. Når mennesket da priser seg lykkelig over at det ikke døde øyeblikkelig da det spiste av treet, peker dette mot menneskets situertethet, det er av den oppfattelse at det som skjer her og nå er alt som teller.¹⁴⁹ Altså kan vi forstå det slik at fordi det ikke døde her og nå, og fordi det fortsatt lever, er ikke Gud, slik mennesket ser det, nødvendig for at det skal leve. Det ser da ikke den større sammenhengen, nemlig at felleskapet med Gud gir det evig liv. Som Henriksen påpeker når han snakker om

---

¹⁴⁷ Henriksen, 2003, s.197.

¹⁴⁸ Ibid., s.256.

¹⁴⁹ Jf. 2.2.3 – *Endelighet*

dette, får mennesket i en slik situasjon en egosentrisk innstilling, jeget og den situasjonen det er i her og nå er alt det tar utgangspunkt i.¹⁵⁰

Vi kan da gå tilbake til spørsmålet i starten av 2.1: *Hva kan syndefallsfortellingen fortelle oss om hva synd er?* Om vi går ut ifra en forståelse av det som skjer i syndefallet som jeg har lagt fram her, kan vi se at syndefallet viser oss flere aspekter ved synden. Først kan vi se at synd manifesterer seg gjennom menneskets mistillit til Gud, ved at det ikke har tillit til at det Gud har sagt at er godt for det, her at det ikke skal spise av treet, er det som faktisk er godt for det. Men det er ikke bare mistillit til at det Gud sier er godt er godt, det er også en mistillit som vises i at mennesket vil ha mer enn det Gud har gitt det, det har altså ikke tillit til at det Gud har gitt det er nok. Mennesket vender seg derfor bort fra Gud, som det som det skal ta utgangspunkt i, og vender seg heller mot seg selv, og tenker at det kan få mer på egenhånd. Synden ser ut til å være at mennesket vender seg bort fra Gud og innover mot seg selv. Luther beskriver dette som at mennesket blir innkrøkt i seg selv. Det er ikke lenger åpent for Guds godhet og gaver, men vender seg til seg selv og forstår seg selv som den som er herre og kan gi seg selv alt.¹⁵¹ Denne tanken hos Luther er meget lik det som jeg i denne oppgaven har omtalt som egosentrisitet. Mennesket vender seg bort fra Gud, eksentrisiteten blir destruert, og vender seg innover mot seg selv, havner i en egosentrisk innstilling.

Syndefallsfortellingen forteller oss også altså noe om hvordan synden stenger mennesket av fra å se at det er avhengig av Gud og det felleskapet det er gitt med Gud. Mennesket blir låst i en egosentrisk innstilling der det ser jeget og dets situasjon her og nå som det eneste som teller.¹⁵² Synden stenger dermed mennesket av fra å se forbi seg selv og sin bekymring for seg selv, og gjør det avhengig av seg selv i stedet for å feste sin tillit til Gud. Det som er utenfor det selv og sin gitte situasjon er ikke da noe mennesket forholder seg til, det lukker seg av for det, og lukker seg dermed også av for Gud, vi får en tilstand av fremmedgjøring der eksentrisiteten destrueres.

3.2 Synden i livet

Syndefallsfortellingen forteller oss altså noe om hvordan mennesket er i en tilstand av fremmedgjøring fra Gud¹⁵³, som innebærer at det ikke er i felleskap med Gud slik det er skapt til å være.¹⁵⁴ Om vi holder dette sammen med tanken om *ursynd* som vi så på i 2.2.1, kan vi si at dette er en tilstand som alltid har preget, og fortsatt preger mennesket. Altså har synden

---

¹⁵⁰ Henriksen, 2003, s.195.

¹⁵¹ Luther i Henriksen, 1994, s.122.

¹⁵² Jf. 2.2.4 – *Endelighet*

¹⁵³ Engedal, 1996, s.15

¹⁵⁴ Henriksen, 2003, s.197.

preget mennesket fra begynnelsen av, og preger det fortsatt.¹⁵⁵ Vi ser også dette i syndefallsfortellingen, om vi følger Ricoeurs tankegang, i at det onde alltid har vært til stede som en mulighet i mennesket.¹⁵⁶ Vi kan derfor ikke slippe unna synden, da det er et grunnleggende trekk i mennesket.¹⁵⁷ Synden er noe som preger livet vårt, det er noe som preger hvordan vi forstår oss selv. På bakgrunn av dette kan vi stille følgende spørsmål: Hvordan preger synden våre liv? Og i hvilken grad kan det sies å være gjennom egosentrisitet?

Henriksen viser i *Imago Dei* til Augustin, og hvordan mennesket preget av synd forveksler det som skal *nytes* med det som skal *brukes*, og at det dermed går bort i fra sin plass i skaperordningen.¹⁵⁸ Augustin forklarer det å nyte som det å glede seg over noe slik det er i seg selv, uten at det skal tjene til noe annet enn det allerede er. Når vi da snakker om Gud som det mennesket skal nyte betyr dette at det skal glede seg over det Gud *er* og det som Gud har gitt mennesket, gjennom menneskets gudbilledlighet.¹⁵⁹ Selv om det først og fremst er snakk om Gud her, er dette også noe som gjelder menneskets omgang med dets medmennesker. Når det er snakk om det å bruke er dette, til forskjell fra det mennesket skal nyte, noe som har som hensikt å oppnå noe annet.¹⁶⁰ Preget av synden forveksler mennesket disse to, og det forsøker å bruke det som egentlig skal nytes til eget formål. Samtidig nytes det som egentlig skal brukes. Et eksempel på hvordan denne forvekslingen kan se ut får vi når Augustin i *De Civitate Dei* viser til at «[d]e onde vil [...] nyte sine penger og gjøre Gud til en bruksgjenstand; de bruker ikke pengene sin til beste for ham, men dyrker ham for pengenes skyld.»¹⁶¹ Mennesket setter her verdien i pengene, det gleder seg over pengene i seg selv, og bruker Gud som et redskap for å tilegne seg det. En tankegang vi kjenner igjen fra den såkalte herlighetsteologien, som fokuserer mye på hva Gud *kan* gi mennesket her og nå, fremfor å snakke om hva Gud allerede har gitt. En teologi som Bruce P. Rittenhouse, i *Shopping for Meaningful Life*, viser til som svært fremtredende spesielt i evangelikale og pentekostale miljøer i USA. I disse miljøene er det spesielt det økonomiske og det materielle det legges vekt på, da det snakkes om at Gud velsigner mennesket med penger og materielle ting på grunn av menneskets tro.¹⁶² Gud blir her et middel for at mennesket skal oppnå rikdom, og får dermed kun en nytte i menneskets liv om mennesket opplever økonomisk vekst for seg selv.

---

¹⁵⁵ Henriksen, 2003, s.180.

¹⁵⁶ Ricoeur, 1967, s.258; Se 2.2.1

¹⁵⁷ Augustin i Henriksen, 2003, s.181.

¹⁵⁸ Jf. 2.2.3; Henriksen, 2003, s.161.

¹⁵⁹ Menneskets gudbilledlighet slik den er forklart i 2.1

¹⁶⁰ Augustin, 2002, s.123

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Rittenhouse, 2013, s.41-43.

Gud blir altså brukt for menneskets eget formål og selvutfoldelse. Her ser vi at synden preger mennesket på den måten at det som er gitt gjennom felleskapet med Gud ikke er nok, men at mennesket prøver å gjøre seg selv til herre, og Gud til dets tjener. Egoet og ikke Gud blir sentrum for hele tilværelsen. Vi ser igjen her hvordan synden opptrer egosentrisk.

Vi ser altså at det er en tett sammenheng mellom det Augustin sier, slik det også er gjengitt hos Henriksen, om forvekslingen av hva som skal nytes og hva som skal brukes, og det Henriksen sier om selvutfoldelse, og hvordan dette utarter seg når mennesket er preget av synd.¹⁶³ Der det ikke lenger er en sunn selvutfoldelse, som jeg viste til i 2.2.4, men derimot en usunn selvutfoldelse, der meningen med livet skapes ved å etablere status og rikdom. Den sunne selvutfoldelsen har her utviklet seg til å bli egosentrisk gjennom selvopphøyelse, meningen med livet blir å gjøre seg selv store og mektige, man forsøker å gjøre seg selv til Gud.

Her pekes det på et aspekt som Henriksen fint kunne ha gått nærmere inn på, nemlig det at mennesket her føler behovet for å skape mening. Det ser ut til at mennesket preget av synden føler på en form for meningsløshet. Rittenhouse knytter denne meningsløsheten til menneskets tilstand av fremmedgjøring, som Engedal blant annet snakker om.¹⁶⁴ Men det er også andre som har skrevet mye om fremmedgjøring, og Rittenhouse viser her til Tillich som har dette som et sentralt tema når han skriver om synd i *Systematic Theology Vol II*. Han peker på at mennesket som synder i sin tilstand av eksistens, og dermed også fremmedgjøring, har kommet bort fra det som gir det mening, mennesket har mistet det av synet.¹⁶⁵ Da det ikke ser seg selv som Guds bilde lenger, har mennesket mistet sin mening, sin bestemmelse. Kanskje kan vi også si det slik: mennesket tar ikke utgangspunkt i Gud og sitt felleskap med Gud lenger, og har derfor mistet sin mening. Når mennesket ikke lenger har en eksentrisk innstilling, som tar utgangspunkt i Gud, men heller en egosentrisk innstilling der det selv har tatt Guds plass mister det sin mening. Hos Rittenhouse resulterer denne følelsen av meningsløshet i at mennesket forsøker å skape mening i sitt eget liv gjennom konsum,¹⁶⁶ noe som har klare likhetstrekk, og tett sammenheng, med det Henriksen beskriver som at mennesket preget av synd prøver å skape denne meningen gjennom etablering av status og rikdom.¹⁶⁷

---

¹⁶³ Henriksen, 2003, s.194.

¹⁶⁴ Engedal, 1996, s.15.

¹⁶⁵ Rittenhouse, 2013, s.133ff; Tillich, 1964, s.83.

¹⁶⁶ Rittenhouse, 2013, s.133ff.

¹⁶⁷ Henriksen, 2003, s.194.

Det er to aspekter ved synden som kommer frem når vi snakker om selvtutfoldelsen som går igjen hos Henriksen. Begge disse peker som mot menneskets egosentriske innstilling. Den første er hvordan synden gjør at mennesket prøver å tilrøve seg makt over livet, som vi ser blant annet når han snakker om irreversibilitet.¹⁶⁸ I menneskets selvtutfoldelse, preget av synd, ser vi det i hvordan mennesket selv prøver å gi mening til livet, enn makt som ligger utenfor mennesket, men som det prøver å kontrollere selv. Når det her prøver å skape denne meningen gjennom å etablerer status og rikdom, kommer igjen mennesket endelighet til syne, og vi ser hvordan det absolutterer en gitt situasjon og ett gitt perspektiv, og tenker at dette er alt som teller. Dets status og rikdom her og nå, egoets situasjon, blir alt som teller. Samtidig fornektes endeligheten da døden minner mennesket på at dette ikke er alt som teller, i møte med døden mister det som mennesket har prøvd å gjøre meningsfullt sin mening.¹⁶⁹ Vi ser her hvordan mennesket hele tiden blir dratt mot å ta utgangspunkt i seg selv.

Det andre aspektet som kommer frem er hvordan mennesket preget av synden, gjennom å ta utgangspunkt i seg selv, objektiverer og instrumentaliserer *den andre*. Dette ser man spesielt i relasjonene mennesket inngår i. Når vi snakker om menneskets selvtutfoldelse, og hvordan den preges av synd, slår dette ut i at de relasjonene vi går inn i med andre blir instrumentelle, der man bruker den andre som et instrument for å etablere sin status og rikdom. Det skapes her et asymmetrisk forhold der den andre kun er til for egoets eget formål. Relasjon dannes ut ifra og preges av menneskets egosentriske innstilling.

Etablering av slike asymmetriske forhold peker Henriksen på, som vi så i 2.2.4, som ødeleggende for den gjensidige avhengigheten mellom mennesker. En gjensidig avhengighet som er nødvendig for menneskets identitetsskapelse, der alle blir møtt som et individ med egne behov, følelser, bekymringer, sårbarhet osv.¹⁷⁰ Konsekvensen av å etablere slike relasjoner blir da tosidig. På den ene side preger det mennesket som objektiverer og instrumentaliserer den andre selv, ved at det lukker seg av for den andre, og dets behov kan ikke og blir ikke møtt av den andre. Her ser vi en klar motsetning til det Pannenberg omtaler som eksentrisitet.¹⁷¹ Vi ser altså at eksentrisiteten, og *ikke* egosentrisiteten er det som er viktig for menneskets identitetsskapelse. De behovene det her er snakk om er de som stikker dypere enn de rent materielle, det er snakk om behovet for å bli møtt som alt det faktisk er. På den andre side blir den andre i en slik relasjon frarøvet sin individualitet, den blir ikke møtt som en annen som har egne behov. Slik jeg forstår Henriksen her prøver han først å fremst å si noe

---

¹⁶⁸ Jf. 2.2.4 – *Irreversibilitet*

¹⁶⁹ Jf. 2.2.4 – *Endelighet*

¹⁷⁰ Henriksen, 2003, s.201.

¹⁷¹ Pannenberg, 1985, s.85.

om at synden ødelegger menneskets evne til å inngå i gode relasjoner preget av fullstendig gjensidig avhengighet. Han sier altså ikke først og fremst at det er egosentrisk, men at det her går bort ifra og destruerer sin eksentrisitet, som jo peker mot at mennesket blir egosentrisk. Når det er sagt betyr ikke dette at mennesket ikke i det hele tatt kan inngå i gode relasjoner fordi det er preget av synd, men det handler derimot om at disse relasjonene ikke blir så fullkomne som de er ment til og være, og som ville ha vært til det beste for begge parter i relasjonen. Altså er fortsatt menneskets eksentrisitet ikke fullstendig destruert, den kan kanskje heller sies å være ødelagt, eller forringet.

Henri J. M. Nouwen, katolsk prest og professor i teologi, viser i sin bok *Å søke en helhet* til at når man ikke møter den andre som en annen, gjennom objektivisering og instrumentalisering, og dermed frakjenner det dets individualitet er dette sterk preget av frykt og engstelse. Han omtaler samtidig en slik måte å møte den andre på som *fiendtlighet*. Denne frykten og engstelsen kommer av at man ikke ønsker å vise sin sårbarhet overfor den andre, og man gjemmer det dermed bort for å fremstå sterk og gjennom det oppnå kontroll over den andre, på den måten at den andre kan brukes for egoets formål.¹⁷²

Dette er også preget av skam, som først og fremst her handler om frykten for å bli sett på som svak og sårbar. En slik skam kan vi kjenne igjen ifra 1. Mos 3:10 der mannen, etter mennesket har spist av frukten, gjemmer seg fordi han er naken. Et vers som står i kontrast til 1. Mos 2:25, der det slås fast at mannen og kvinnen var nakne, men skammet seg ikke. Om vi forstår nakenheten her som et symbol på menneskets sårbarhet, et symbol på menneskets ærligste og opprinnelige form, som dets *essens*, får denne fortellingen overføringsverdi for det både Nouwen og Henriksen snakker om som å lukke seg av for den andre og skjule sin sårbarhet.¹⁷³ Det vi her ser er at når mennesket gjemmer seg fra Gud lukker det av for det åpne og ærlige felleskapet det hadde til Gud, dette fører samtidig til at mennesket ikke gir Gud muligheten til å møte mennesket med sine behov og sin sårbarhet, og stenger dermed av for det som Gud har gitt det i og med menneskets gudbilledlighet. Dette betyr dog ikke at Gud ikke ser disse behovene og menneskets sårbarhet, men det handler heller om at mennesket gjennom å ikke ønske å vise det, fordi det skammer seg, holder Gud på avstand. Synden fører her til at mennesket ikke bare skammer seg over synden, men også skammer seg over *det det er*. Vi ser også her en overgang fra eksentrisitet til egosentrisk i mennesket, der mennesket i sin *essens* lever i god relasjon til den andre, både kvinnen og Gud, og etablerer ikke alt ut ifra seg selv, mens det i sin *eksistens* har handlet for jeget og tatt utgangspunkt i seg selv, noe som

---

¹⁷² Nouwen, 2006, s.59ff.

¹⁷³ Henriksen, 2003, s.200; Nouwen, 2006, s.59ff.

fører til en egosentrisk innstilling der det er mest opptatt av bekymringen for seg selv. En slik forståelse, som jeg nå har lagt fram, forutsettes dog av at menneskets nakenhet faktisk *kan* forstås som et symbol på menneskets ærligste og opprinnelige form, *det* mennesket *er*.

Om vi går ut ifra en slik forståelse, og tenker oss at synden preger mennesket på en slik måte at det skammer seg over, og prøver å skjule *det* det faktisk *er*, kan vi også se dette i lys av Jesu død og oppstandelse. Jesu død her forstått som soning for menneskets synd, og forsoning mellom mennesket og Gud, slik det er forstått i *Den augsburgske bekjennelsen*.¹⁷⁴ Gjennom Jesu død gjenopprettes det felleskap mennesket er bestemt til med Gud. Gud viser i dette ikke bare sitt ønske om å ha felleskap med mennesket, men det viser også mennesket at det kan komme til Gud uten skam, og at Gud ønsker dette felleskapet på tross av menneskets synd. Dette forutsetter da også at mennesket tar imot denne gaven i tro. Når mennesket tar imot denne gaven gjennom tro og tillit til Gud, og erkjenner at det er synder, kan det igjen komme nakent framfor Gud, uten å gjemme seg. Gjennom Jesu død og oppstandelse forenes mennesket igjen med Gud – relasjonen det er bestemt til blir gjenopprettet.

Om vi her går ut ifra at synd kan forstås som egosentrisitet, og at Jesu død forstås som en soning for menneskets synder, ser vi en klar kontrast mellom de to. Jesu død er nemlig selvoppofrende. Igjennom sin død viser Jesus at felleskapet med mennesket er viktig for Gud, nettopp ved å gjenopprette det. Denne gjenoprettelsen, og soningen for menneskets synd gjøres gjennom selvoppofrelse. Fordi det blir gjort på denne måten kan det tenkes at det peker mot at en slik selvoppofrelse er en kontrast til synden. Vi kan nok ikke på bakgrunn av en slik forståelse konkludere med at synd kan og skal forstås som egosentrisitet, men det peker likevel i retning av at menneskets egosentriske innstilling i det minste er et aspekt ved synden.

Ut ifra det jeg nå har tatt for meg kan vi derfor si at synden preger menneskets liv på den måten at det virker destruktivt på menneskets evne til gode relasjoner, på dets eksentriske innstilling, både med sine medmennesker, men også til Gud. Dette får uttrykk igjennom hvordan mennesket gjemmer bort sin svakhet og sin sårbarhet for den andre, og dermed ikke gir den andre en sjanse til å møte mennesket som en annen. Samtidig får det uttrykk i hvordan mennesket objektiverer og instrumentaliserer den andre, bruker den andre for sitt eget formål og gjennom dette frakjenner den andre sin individualitet.

---

¹⁷⁴ Mæland, 1985, s.30.

3.3 Synd som Narsissisme¹⁷⁵

I 2.2.5 så jeg på Henriksens tanker om hvordan synd kan forstås som narsissisme. Og det er ikke vanskelig her å se en sammenheng mellom det Henriksen legger frem som narsissisme og egosentrisitet. Når det er sagt, er det viktig å igjen påpeke at narsissisme ikke bare har en negativ side, men at det, som Henriksen påpeker, må skjelnes mellom narsissisme som et grunnbehov i mennesket, og en narsissistisk forstyrrelse. Likheten mellom de to er at de begge er knyttet til møtet med den andre.¹⁷⁶

Når Henriksen snakker om narsissisme som et grunnbehov, er dette noe som er nyttig for mennesket i dets personlighetsutvikling. Dette skjer på en god måte når mennesket lever i samspill med den andre og det skapte, altså krever det at mennesket har en eksentrisk innstilling. Vi ser her at menneske ikke glemmer seg selv ved å være eksentrert, men at det heller gjennom en slik innstilling får en god balanse mellom å se andre og samtidig utvikle en egen identitet. Eksentrisitet er dermed ikke bare bra for den andre, men det er også positivt for mennesket selv, nettopp på grunn av at det kan være eksentrisk samtidig som det har narsissisme som et grunnbehov som hjelper til i utviklingen av dets personlighet, og identitet. Altså er det ikke egosentrisiteten som er viktig for menneskets identitetsskapelse, selvkjærlighet og selverkjennelse, men heller eksentrisiteten som hjelper mennesket til å forholde seg til alt rundt seg på en god og riktig måte.

Den narsissistiske forstyrrelse derimot gjør i likhet med egosentrisiteten at denne eksentrisiteten blir destruert, mennesket stenger seg av fra den andre, og den andres sak, gjennom narsissistisk pansring.¹⁷⁷ Her utvikler ikke mennesket evnen til å forholde seg til den andre og det skapte på en god måte, men bruker det heller til sitt eget formål.¹⁷⁸ Også her, som jeg har vært innpå både i 2.2.4 og 3.2 tidligere, dannes det asymmetriske relasjoner. På bakgrunn av dette kan vi si at det er store likheter mellom den narsissistiske forstyrrelse, slik den er forklart hos Henriksen, og egosentrisitet, slik dette begrepet har blitt beskrevet tidligere i denne avhandlingen.

De to aspektene som går igjen i Henriksens syn på synd, som jeg trakk frem i 3.2, går også igjen her når han snakker om den narsissistiske forstyrrelse. Som vi så i 2.2.5 viser han til Richters bok *Der Gotteskomplex*, der Richter beskriver hvordan mennesket, når gudstroen forsvinner, prøver å tilegne seg makt over alt det skapte og forsøker å kontrollere det slik at det tjener til sitt eget formål. Mennesket prøver å fylle det tomrommet som ble igjen da Gud

---

¹⁷⁵ Viser i denne delen til 2.2.5

¹⁷⁶ Henriksen, 2003, s.211.

¹⁷⁷ Richter i Henriksen, 2003, s.209.

¹⁷⁸ Ibid.

forsvant ut av dets synsfelt, det prøver å gjøre seg selv til Gud.¹⁷⁹ Dette er også et forsøk på å fornekte og gjemme bort sin endelighet og sin sårbarhet. Ved å føle at det har makt over livet selv, fortrenger mennesket sin avmakt, i form av at det er endelig og at det har svakheter.¹⁸⁰ Mennesket stenger seg ikke bare av for Gud her, men det stenger seg også av for alt utenfor det selv som minner det om dets utilstrekkelighet og sårbarhet. Det eksentriske blir destruert, og mennesket går inn i en egosentrisk innstilling gjennom narsissistisk pansring.

Det andre aspektet jeg trakk fram i 3.2, som også handler litt om hvordan mennesket tilegner seg makt, er hvordan mennesket preget av synden objektiverer og instrumentaliserer den andre. Den narsissistiske forstyrrelsen gjør at mennesket ikke forholder seg til den andre som en annen, og frakjenner den dermed sin individualitet, den andres sak blir ikke anerkjent.¹⁸¹ Dette preger ikke bare den andre, men også mennesket selv, da det ikke er i stand til å inngå i gode relasjoner¹⁸² og at dets mulighet for god personlighetsutvikling blir svekket.¹⁸³

Som vi kan se er det likheter mellom narsissisme og synden, slik den er beskrevet hos Henriksen. Men som han også påpeker kan ikke disse entydig knyttes sammen.¹⁸⁴ Men vi kan likevel bruke forståelsen av det som omtales som den narsissistiske forstyrrelse for å få en forståelse av hvordan synden preger mennesket. Det som er påfallende er at egosentrisiteten virker her å være et resultat av synden, snarere enn å være det vi kan forstå synd som. Dette på bakgrunn av at det virker som det er noe annet som skjer før mennesket går inn i en slik egosentrisk innstilling, nemlig at eksentrisiteten destrueres. Det er kanskje derfor enda mer nærliggende å tenke at synd kan forstås som destruksjon av menneskets eksentrisitet, som da fører til en egosentrisk innstilling. Samtidig kan det argumenteres for at det nettopp er på grunn av at mennesket blir egosentrert at dets eksentrisitet blir destruert. Om det er slik er det mer nærliggende å snakke om synd som egosentrisitet, enn om vi forstår egosentrisiteten som en følge av at eksentrisiteten destrueres.

3.4 Synd som moralsk kategori

Som jeg allerede har nevnt et par ganger har jeg fått et inntrykk av at mange kristne assosierer syndsbegrepet med handlinger man ikke skal gjøre. Dette er også det mange jeg selv har snakket med har svart når jeg har spurt dem om hva de tror synd er. Det defineres da

---

¹⁷⁹ Richter i Henriksen, 2003, s.208.

¹⁸⁰ Henriksen, 2003, s.198.

¹⁸¹ Jf. 2.2.4 – *Interdependens*; Henriksen, 2003, s.200.

¹⁸² Richter i Henriksen, 2003, s.209.

¹⁸³ Henriksen, 2003, s.211.

¹⁸⁴ *Ibid.*, s.214.

nesten utelukkende som enkelthandlinger som man gjør, men som man ikke skal gjøre. Som jeg også påpekte i 2.2.6 så argumenterer Henriksen imot en slik forståelse. Og peker på at synd ikke primært skal forstås som en moralsk kategori.

Argumentene hans imot en slik forståelse går først og fremst på det at det ufarliggjør og utvendiggjør synden, og at den blir noe som mennesket kan kontrollere. Om synden kun handler om enkelthandlinger kan mennesket rettferdiggjøre seg selv gjennom å avstå fra disse handlingene uavhengig fra Gud. Når det da i tillegg er styrt av de normer mennesker bestemmer, kan menneske gjøre det lettvis for seg selv å bli syndfrie. Det kan sette opp en liste med ting som det ikke skal gjøre, som det vet at det klarer å avstå fra.¹⁸⁵ En slik tanke taler blant annet Augustin imot, nettopp fordi han mener at mennesket på grunn av arvesynden, eller ursynden, ikke er i stand til å unngå å synde. Mennesket er ikke i stand til å komme ut av denne tilstanden på egen hånd.¹⁸⁶ I tillegg vil Jesu død, som soning for menneskets synder, om man forstår synden som en rent moralsk kategori miste sin betydning, da menneske ikke har bruk for det lenger. Mennesket blir vendt innover mot seg selv, det blir egosentrisk, og stoler på seg selv som den som kan gjøre det rettferdig, og ikke Gud, og gjør seg dermed selv til Gud.¹⁸⁷

Utvendigjøringen av synden ser vi her i hvordan synden først og fremst knyttes til det kroppslige, og menneskets sanselighet, som jeg var innpå i 2.2.6. Dette fører ofte til et negativt syn på kroppen, der den ses på som noe ondt, og som det som primært står for synden i menneskets liv. En som har vært kritisk til en slik negativ forståelse av kroppen er Augustin. I *De Civitate Dei* argumenterer han imot en forståelse av kroppen som noe negativt, og som det som skal gis skyld for menneskets synd. Kroppen er, ifølge Augustin, noe godt, den er skapt av Gud og er derfor som resten av skaperverket godt. Han peker heller mot at synden, det onde, kommer fra sjelen, og at dette er et resultat av at sjelen har forlatt Gud. Her ser vi igjen at synden knyttes til destruksjon av det relasjonelle, av menneskets eksentrisitet. Men som Augustin også påpeker, kan kroppen bli påvirket av sjelen til å synde. Det er altså ikke kroppen i seg selv som er syndig, men den kan påvirkes til å opptre syndig.¹⁸⁸ Den samme tankegangen finner vi for øvrig også hos Henriksen, når han sier at det ikke er sanseligheten i seg selv som er synd, men hvordan den blir brukt. Altså er det ikke sanseligheten i seg selv som er synd, men synden kan påvirke sanseligheten til å opptre syndig. Vi ser altså klare likhetstrekk mellom Henriksen og Augustin her, og det er derfor ikke utenkelig at Henriksen

---

¹⁸⁵ Henriksen, 2003, s.168-169.

¹⁸⁶ Augustin i Henriksen, 2003, s.181; Augustin, 2002, s.152.

¹⁸⁷ Henriksen, 2003, s.168-169.

¹⁸⁸ Augustin, 2002, s.160.

har hentet inspirasjon til sine ideer fra Augustin. Henriksen peker samtidig på at måten sanseligheten opptrer syndig på er gjennom at mennesket vender seg mot seg selv og bruker sin sanselighet kun for seg selv, og glemmer, i denne sanselige nytelsen, Gud.¹⁸⁹ Også her ser vi at synden opptrer som egosentrisitet, men igjen ser det ut til å være et resultat av synden, snarere enn å være synden i seg selv.

Selv om Henriksen taler imot en forståelse av synd som primært en moralsk kategori, påpeker han samtidig at synd og moral ikke er løsrevet fra hverandre, noe vi kan se fra det som tidligere også er nevnt her. Men hva er da sammenhengen mellom synd og moral, evt. umoral?

Henriksen argumenterer altså imot en forståelse av synd primært som umoral. Men det ser ut til at han tenker seg at umoral er et resultat, en følge, av synden. Dette kommer fram når han skriver: «Mennesket er ikke synder fordi det er umoralsk, men det er umoralsk fordi det er synder».¹⁹⁰ Her kommer det frem at umoralen er en følge av menneskets synd, og ikke motsatt. Det kommer altså ganske klart fram hvordan Henriksen forholder seg til hvorvidt synd primært skal forstås som umoral eller ikke. Hans syn på hvordan man skal forholde seg til såkalte syndige handlinger, altså de handlingene som kommer som et resultat av synden, er derimot noe som ikke kommer like tydelig frem. Hvilke handlinger tenker Henriksen på som syndige handlinger, som umoral? Som med sanseligheten, virker det som om han mener at det først og fremst handler om de handlinger som blir gjort der det gitte blir brukt på feil måte, det blir brukt i mistillit til Gud, og virker negativt på menneskets forhold til Gud. Men han kommer som sagt ikke med noen konkrete eksempler. Men hvordan skal mennesket da identifisere disse handlingene? Og, når vet det at det handler på en slik måte? Det enkle svaret her er å si at mennesket vet det, og kan identifisere det, når det merker at Gud forsvinner mer og mer ut av dets liv, fordi det retter blikket sitt bort fra Gud. Problemet her tror jeg kan være at menneskets liv er for mangfoldig, og for komplisert, til at det er lett å peke på enkelthandlinger som fører til dette.

Det er nok lettere å identifisere dette om vi forstår synd som egosentrisitet. Dette fordi vi her kan se på hvorvidt vi tar utgangspunkt i oss selv og vårt eget formål, og ikke klarer å se den andre som en annen i våre handlinger. Men selv om det kan være litt lettere å identifisere disse handlingene, blir det også her vanskelig å komme med konkrete eksempler på handlinger og situasjoner der mennesket opptrer på en måte som kan bli sett på som syndig.

---

¹⁸⁹ Henriksen, 2003, s.120-121.

¹⁹⁰ Ibid., s.116.

Her kan det argumenteres for at det ikke finnes noen handlinger som i seg selv er syndige, og vi kan derfor ikke komme med konkrete eksempler på disse. Men at handlingene som ses på som syndige, først blir syndige når synden preger de på en måte der de blir utført på en måte der synden preger det. Vi må her få en forståelse av hva synd er i seg selv for å identifisere når disse handlingene blir utført på en slik måte, slik jeg har gjort i de to foregående avsnittene.

En innvendig mot en slik forståelse kan komme i møte med en handling som drap. Jeg vil tro det legitimt å anta at drap er en handling som de fleste vil si at er en såkalt syndig handling. Problemet her blir at vi bare har kunnskap om *at* det er en syndig handling, men vi mangler kunnskap om *hvorfor* det kan sies å være det. Om vi skal finne ut av hvorfor blir en bedre forståelse av hva synd er nødvendig. Når det gjelder drap kan vi se på det Henriksen snakker om som å tilrane seg en negativ makt over andres liv når han snakker om irreversibilitet.¹⁹¹ Her forklarer han hvordan mennesker preget av synden prøver å tilegne seg makt over livet, men at det, på grunn av sin begrensede makt, kun kan gjøre dette ved å tilegne seg en negativ makt over livet, i form av tilintetgjørelse av andres liv, altså drap.¹⁹² Forstår man det slik vil man se at synden kommer forut for handlingen, drapet er et resultat av at mennesket er synder, og dermed ønsker å tilegne seg makt over livet og gjøre seg selv til Gud. Vi ser også her hvordan det er en egosentrisk innstilling som ligger til grunn for handlingen, mennesket ønsker makt for seg selv, det utfører handlingen for å føle at det har makt.

Noe annet som her kan trekkes fram er hvorvidt alle handlinger kan sies å være preget av synd. Om vi går ut ifra det Augustin sier om at synden er et grunnleggende trekk i mennesket, og at det dermed ikke kan unngå å synde, kan en slik tankegang være plausibel. Altså at fordi synden er et så grunnleggende trekk i mennesket at det er umulig for mennesket å ikke synde, kan vi argumentere for at enhver handling er preget av synd, i større eller mindre grad.¹⁹³ En som deler dette synet er Paul Tillich, som også trekker frem Augustin. I sin bok *Systematic Theology Vol II* legger han fram sitt syn på synd som fremmedgjøring. Denne fremmedgjøringen deler han opp i flere mindre deler. Disse er *unbelief*, forstått som det å vende seg bort fra Gud og vende seg innover mot seg selv, *hubris*, som han beskriver som en form for selvopphøyelse, *concupiscence*, forstått som menneskets ultimate ønske om å etablere hele virkeligheten med utgangspunkt i seg selv, og *fact and act*, evt. faktum og

---

¹⁹¹ Jf. 2.2.4 - *Irreversibilitet*; Henriksen, 2003, s.198.

¹⁹² Jf. 2.2.4 - *Irreversibilitet*; Henriksen, 2003, s.198.

¹⁹³ Augustin i Henriksen, 2003, s.181.

handling, som handler om forskjellen på synd som et faktum og synd som handlinger. Denne siste viser han til som noe som er påvirket av de tre foregående. Vi ser her at disse tre alle tar utgangspunkt i hvordan mennesket tar utgangspunkt i seg selv, og kan derfor forstås som det jeg i denne avhandlingen har valgt å kalle for egosentrisitet. Denne egosentrisiteten, her forstått som *unbelief*, *hubris* og *concupiscence*, er det Tillich snakker om som synden som et faktum. Denne viser han til at mennesket ikke slipper unna, gjennom å vise til Augustin, og at denne synden som et faktum alltid vil påvirke menneskets handlinger. Selv når de ser tilsynelatende gode ut. Han viser her til hvordan mennesket i en god handling som veldedighet fortsatt er preget av et ønske om selvopphøyelse, altså *hubris*, i større eller mindre grad.¹⁹⁴ Æren for det gode går da til mennesket selv i stedet for Gud, fordi mennesket ønsker å bli sett på som godt, både av seg selv og andre. I en slik forståelse vil enhver handling mennesket utfører være preget av synd, gjennom sin egosentriske innstilling, fordi synden er noe mennesket er preget av til enhver tid.

Et annet problem vi møter på om vi ser på synd som primært handler om umoral er at om vi er fokusert på de handlinger vi tenker at er syndige, vil fokuset vårt ligge på det som er borte fra Gud, det Gud ikke vil, og samtidig på oss selv og hva vi ikke skal gjøre. Dette var jeg også inne på i 2.2.6, hvor jeg tok for meg hvordan Henriksen snakker om at en syndserkjennelse som er uavhengig av Gud gjør at mennesket tar utgangspunkt i seg selv og sine handlinger, og ikke i sin gudbilledlighet. Han peker på at det er viktig at mennesket først forstår seg selv som Guds bilde, deretter som synder, og ikke motsatt. Gudserkjennelsen må alltid komme før syndserkjennelsen.¹⁹⁵ Mennesket preget av synd blir fokusert på det som trekker det bort fra Gud, i stedet for å være fokusert på det felleskapet det er bestemt til med Gud. Om man da flytter fokus fra det som vi ser på som umoral, altså de handlinger som drar mennesket bort fra Gud, og destruerer dets eksentrisitet, til det moralske, det som mennesket kan gjøre på grunn av dets gudbilledlighet, de gode handlinger som Gud vil at det skal gjøre, vil Gud og det felleskapet mennesket skal ha med Gud være det som kommer først. Her vil mennesket være i en eksentrisk innstilling, en som setter det i god relasjon med Gud og dets medmennesker. Men som nevnt i forrige avsnitt er ikke dette noe mennesket kommer unna. Synden drar mennesket mot sitt eget, og mot seg selv. Det mister fokus på det gode og retter det heller mot det onde. Nettopp på grunn av at mennesket ikke kommer seg unna dette, på egen hånd, er det avhengig av Gud og Guds nåde. Her kunne jeg gått nærmere inn på hva

---

¹⁹⁴ Tillich, 1957, s.51ff.

¹⁹⁵ Se 2.2.6; Henriksen, 2003, s.167.

nåden betyr, men som sagt i innledningen, skal jeg ikke gå noe nærmere innpå dette temaet i denne avhandlingen.

4 Konklusjon og sammendrag

Jeg har i denne avhandlingen jobbet ut ifra problemstillingen: *Kan synd forstås som egosentrisitet, og hvordan kan det forstås slik?* Det må først etableres om synd kan forstås som egosentrisitet før vi kan svare på *hvordan* det kan forstås slik.

For å svare på denne problemstillingen har jeg tatt utgangspunkt i Jan-Olav Henriksens forståelse av syndsbegrepet, som han har lagt fram i sin bok *Imago Dei*. Dette sammen med hans definisjon av synd fra *Guds virkelighet*, da jeg ser på denne definisjonen som et fint sammendrag av hans syn. Denne forståelsen er redegjort for i del 2 for deretter å bygge videre på denne redegjørelsen og drøftet den ved hjelp av andres og egne argumenter til de temaene Henriksen tar opp. Jeg vil her først komme med et sammendrag av de ulike delene av drøftingen, og deretter komme med den avsluttende konklusjonen.

4.1 Henriksen oppsummert¹⁹⁶

I drøftingsdelen så jeg først på Henriksens generelle syndsforståelse, altså en kort oppsummering av slik jeg forstår hans syn. Han ser på synd som at mennesket ikke ivaretar sin bestemmelse som Guds bilde ved at det vender seg bort fra Gud og tar utgangspunkt i seg selv for hvordan dets verden konstrueres, og hvordan dets liv leves. Vi ser at dette har flere likhetstrekk med hvordan egosentrisiteten ble beskrevet i innledningskapittelet, og i innledningen av drøftingsdelen. Det er derfor mulig å her snakke om synd som egosentrisitet, da både synden og egosentrisiteten forklares på tilnærmet lik måte.

Samtidig utelukker ikke denne forståelsen for at mennesket fortsatt har evnen til eksentrisitet. Noe som kan ses på som et tegn på at menneskets gudbilledlighet ikke har gått helt tapt, selv om det ikke ivaretar det når det er preget av synd. Men denne evnen til eksentrisitet kan også brukes egosentrisk, gjennom å utnytte den andre for menneskets eget formål.

4.2 Syndefall¹⁹⁷

Fra 3.1 kan vi se at syndefallsfortellingen forteller oss om hvordan mennesket blir fremmedgjort fra Gud ved at det handler i mistillit til Gud, og lukker seg av for Gud. Denne mistilliten kommer i form av at mennesket ønsker å tilegne seg mer enn det som er gitt det av Gud. Det Gud har gitt mennesket, og det Gud har sagt er godt, er ikke nok. Mennesket vil også ha det som Gud har sagt at ikke er godt for mennesket. Det egosentriske i mennesket

---

¹⁹⁶ Viser her til første del av del 2 «Drøfting»

¹⁹⁷ Viser i denne delen til 3.1

tenker at alt er til for dets formål, også det Gud har sagt at ikke er til for menneskets formål. Denne innstillingen gjør at mennesket vender seg bort fra Gud og blir innkrøkt i seg selv, og ser alt utenfor seg selv som noe som skal tjene det. Mennesket forsøker her å ta Guds plass. Dette samsvarer med Henriksens definisjon i *Guds virkelighet*¹⁹⁸, men har også klare likhetstrekk med egosentrisitet, der mennesket vender seg innover mot seg selv, og sitt ego, og bort fra Gud.

Samtidig ser vi her hvordan det felleskapet mennesket er bestemt til gjennom sin gudbilledlighet destrueres, og det er dermed mulig å snakke om synd som destruksjon av menneskets eksentrisitet. Menneskets relasjon til Gud og det relasjonelle evner svekkes. Dette utelukker dog ikke en forståelse av synd som egosentrisitet, det er heller her snakk om en sammenheng mellom de to, der den ene fører til den andre.

4.3 Synden i livet¹⁹⁹

Synden er noe som alltid har preget mennesket, og som fortsatt preger det. Den er altså en del av menneskets liv, og preger livet på flere måter. Først og fremst ser vi dette i at mennesket i sitt liv prøver å skape mening borte fra Gud, i stedet for å få denne meningen fra det meningsfulle felleskapet det er bestemt til med Gud. Mennesket ender i en egosentrisk innstilling der det forsøker å tilrøve seg makt over livet, der det selv forsøker å skape mening skapes gjennom etablering av status og rikdom, og konsum.

I dette forsøket på å skape mening, og opphøye seg selv blir mennesket ute av stand til å etablere relasjoner med fullstendig gjensidige avhengighet. Mennesket vil alltid være i relasjoner med en viss asymmetri, der den andre blir et objekt eller instrument for egoets eget formål. I tillegg til at mennesket selv stenger seg av ved å skjule sine svakheter og sin sårbarhet. Synden preger altså menneskets liv gjennom ødeleggelse av dets relasjonelle evner, der det ikke klarer å gå inn i gode relasjoner, hverken med Gud eller medmennesker. Mennesket går inn i en egosentrisk innstilling, og det eksentriske i mennesket destrueres, eller sagt mer presist det svekkes. Vi kan ut ifra dette si at synden opptrer i livet som destruksjon av menneskets eksentrisitet gjennom at mennesket går inn i en egosentrisk innstilling. Dette underbygges også av Jesu død som en kontrast til dette gjennom å være selvoppofrende. Samtidig som det er en gjenopprettelse av menneskets felleskap med Gud. Jesu død er en fullstendig eksentrisk handling.

---

¹⁹⁸ Henriksen, 1994, s.121.

¹⁹⁹ Viser i denne delen til 3.2

4.4 Synd som narsissisme²⁰⁰

Vi så i 3.3 hvordan den narsissistiske forstyrrelse og egosentrisiteten har mange likhetstrekk, men også at det er klare likhetstrekk gjennom slik vi så at synd kan forstås i 3.2. Den narsissistiske forstyrrelse gjør også at mennesket prøver å tilegne seg makt, og prøver å kontrollere det skapte slik at det tjener til eget formål, og samtidig forneker og skjuler sin egen sårbarhet for å føle at det faktisk har makt.

Også her, på samme måte som i 3.2, gjør denne innstillingen mennesket ute av stand til å inngå i gode relasjoner da den andre blir objektivert og instrumentalisert. Om vi da kan forstå den narsissistiske forstyrrelse som synd, kan jeg vise til siste del av 4.2 for hvordan dette kan forstås som egosentrisitet. Men som jeg påpekte i 3.3, er det nok vanskelig å entydig knytte narsissisme, forstått som narsissistisk forstyrrelse, og synd sammen. Men den narsissistiske forståelse kan være til hjelp for å forstå synden. I og med de klare likhetene mellom dette og egosentrisiteten kan det derfor tenkes at også forholdet mellom egosentrisitet og synd er slik, altså at egosentrisitet og synd ikke entydig kan knyttes sammen, men at en forståelse av egosentrisiteten kan være til hjelp for å forstå hva synd er, og for å snakke om synd.

4.5 Synd som moralsk kategori²⁰¹

Å snakke om synd som primært en moralsk kategori, eller kanskje mer presist noe som utelukkende handler om umoral, kan fort bli en nedvurdering av synden. En slik forståelse gjør at synden blir noe ufarlig, noe utvendig, noe som vi gjennom egen kraft kan frigjøre oss fra. En slik forståelse er i seg selv egosentrisk da den fokuserer på hva mennesket skal og ikke skal gjøre, fremfor hva Gud har gjort for mennesket og det gode som ligger i et felleskap med Gud. På grunn av menneskets ursynd vil synden uansett prege menneskets handlinger, mennesket vil derfor ikke kunne unngå å synde. Heller enn å se på synd primært som umoralske handlinger, kan det derfor være mer nøyaktig å tenke seg at umoral er et resultat av synden. For at vi da skal kunne identifisere hva som gjør handlingen umoralsk, og hvordan synden påvirker våre liv må vi tilegne oss kunnskap om hva synd faktisk *er*. Forstås synden da som egosentrisitet må mennesket se på hvordan egosentrisiteten påvirker hvordan det handler og hvordan det lever sitt liv, altså hvordan egosentrisitetens kjennetegn er til stede.

---

²⁰⁰ Viser i denne delen til 3.3

²⁰¹ Viser i denne delen til 3.4

Her kan det også være greit å se på hvorvidt eksentrisiteten destrueres gjennom handling og liv.

4.6 Konklusjon

På bakgrunn av det jeg nå har sett på i denne avhandlingen er det mulig å forså synd som egosentrisitet. Dette må dog suppleres med å vise til sammenhengen mellom egosentrisiteten og destruksjonen av eksentrisiteten som ligger i syndsbegrepet. Det vil si å snakke om at synden gjør at mennesket vender seg bort fra Gud og sine medmennesker (destruksjon av eksentrisitet), og vender seg inn mot seg selv (går inn i en egosentrisk innstilling). Mennesket prøver igjennom å vende seg inn mot seg selv å tilegne seg mer enn det som er gitt det. Dette manifesteres først og fremst igjennom hvordan mennesket prøver å tilegne seg makt og gjøre seg selv til herre, og midtpunkt, for tilværelsen.

Synd kan dermed forstås som egosentrisitet på den måten at mennesket preget av synd forsøker å fjerne seg fra Gud, og ta Guds plass, og dermed tar utgangspunkt i seg selv og tenker at alt det skapte er til for dets ære og formål. Resultatet er at menneskets bestemmelse som Guds bilde ikke blir ivaretatt, og det blir ute av stand til å være i gode relasjoner. Menneskets eksentrisitet blir destruert.

Det er også viktig å påpeke at egosentrisitet og sunn selvkjærighet, selvomsorg og selverkjennelse ikke er det samme. Sunn selvkjærighet, selvomsorg og selverkjennelse er ikke synd, men grunnleggende behov hos mennesker som hjelper det med å forstå sin egen identitet. Selv om disse behovene peker inn mot mennesket selv, er de helt og fullt avhengig av eksentrisiteten, dette fordi identitetsskapelse alltid skjer i samspill med den andre. For at menneske skal kunne forstå seg selv som Guds bilde, og ivareta denne bestemmelsen, må det ta utgangspunkt i Gud og ikke seg selv. Eksentrisiteten er nødvendig for at mennesket skal kunne forstå seg selv slik, og dermed være i det felleskapet som det er bestemt til.

Litteraturliste

- Augustinus, A. (2002). *De civitate Dei*. Aasgaard, R. (red.). Oslo: Pax Forlag A/S.
- Bibelselskapet (2011). *Den hellige skrift Bibelen: Det gamle og Det nye testamentet*. Oslo: Bibelselskapet.
- Henriksen, J.O. (1994). *Guds virkelighet: Hovedtrekk i kristen dogmatikk*. Oslo: Luther Forlag.
- Henriksen, J.O. (2003). *Imago Dei: Den teologiske konstruksjonen av menneskets identitet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jeanrod, W. (1994). *Theological Hermeneutics: Development and Significance*. Beccles: William Clowes Ltd.
- Mæland, J.O. (red.) (1985). *Konkordieboken : Den evangelisk-lutherske kirkes bekjennelsesskrifter*. Oslo: Lunde Forlag.
- Newman, Barclay M. (2010). *A concise Greek-English dictionary of the New Testament*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Nouwen, H. J. M. (2006). *Å søke en helhet*. Oslo: Verbum Forlag.
- Pannenberg, W. (1985). *Anthropology in Theological Perspective*. Edinburgh: T. & T. Clark Ltd.
- Ricoeur, P. (1967). *The Symbolism of Evil*. Boston: Beacon Press.
- Rittenhouse, B. P. (2013). *Shopping for Meaningful Lives: The Religious Motive of Consumerism*. Eugene, Oregon: Cascade Books.
- Sponheim, P. R. (1984). Fifth Locus: Sin and evil, i Braaten, C. E. (red.) og Jensions, R. W. (red). *Christian Dogmatics Volume 1*. Philadelphia: Fortress Press.
- Tillich, P. (1957). *Systematic Theology Volume 2: Existence and the Christ*. Chicago: University of Chicago Press.